

Україна:

події,
факти,
коментарі

2013 № 20

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях
№ 20 2013

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заступник гендиректора НБУВ

Редакційна колегія:

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

Віктор Янукович: Україна перебуває на завершальному етапі виконання критеріїв для підписання Угоди про асоціацію з ЄС	4
---	---

Аналітика

Левадна С. Вопросы относительно евроинтеграции, а также относительно Ю. Тимошенко обсудили в Кракове.....	6
Симоненко О. Єдиний кандидат від опозиції на президентських виборах: to be or not to be	8
Потіха А. Українсько-молдовські відносини у висвітленні ЗМІ	19

Правові аспекти

Бусол О. Конституционные преобразования системы правосудия в Украине	28
Худенко А. Великий Державний герб України: історія питання і перспективи в оцінках експертів	34

В об'єктиві – регіон

Горовая С. Проблемы Крыма не должны стать международными.....	41
--	----

Наука - суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти	51
Астрономічна наука	52
Здобутки української археології	53
Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань	53
Енергоощадні технології	55
Відновлювані джерела енергії	56

Біотехнології	57
Інформаційно-комунікаційні технології	59
Освіта та кадрове забезпечення в Україні	59
Охорона здоров'я	60
Наука і влада	62

Проблеми інформатизації

Матеріали до Міжнародної наукової конференції «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів» (Київ, 8–10 жовтня 2013 р.)

Беззуб І.

Кооперація – універсальний механізм

співпраці бібліотек ВНЗ 66

Віктор Янукович: Україна перебуває на завершальному етапі виконання критеріїв для підписання Угоди про асоціацію з ЄС

Україна перебуває на завершальному етапі виконання критеріїв, необхідних для підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, наголошує Президент України В. Янукович.

«Україна на сьогодні перебуває на завершальному етапі виконання тієї програми, яку ми називаємо “списком Фюле”, – сказав глава держави під час зустрічі з єврокомісаром з питань розширення та європейської політики сусідства Ш. Фюле. – Я переконаний у тому, що шлях, який ми проходимо зараз спільно, відкриває нові можливості в найближчому майбутньому й атмосфера довіри цьому сприятиме».

В. Янукович подякував Ш. Фюле за участь у Національному круглому столі з питань євроінтеграції, який відбувається у Києві. «Ця дискусія необхідна і для політиків, і для суспільства, і для наших відносин з Європейським Союзом», – підкреслив глава держави.

За його словами, напередодні Верховна Рада прийняла постанову про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів, який був узгоджений з експертами Європейської ради і Венеціанської комісії. «Я сподіваюсь, що... вже на наступній сесії, згідно із законами України, він буде голосуватися вже конституційною більшістю», – сказав глава держави.

В. Янукович повідомив, що проект закону України «Про прокуратуру» наступного тижня розглядатиметься Венеціанською комісією в остаточній редакції. Президент нагадав, що над цим законопроектом працювали експерти Венеціанської комісії, представники політичних партій і Генеральної прокуратури України. «Така узгоджена редакція цього закону всіма сторонами була напрацьована і відправлена у Венеціанську комісію для розгляду в цілому», – сказав В. Янукович.

Президент зазначив, що найбільш болючим питанням на шляху євроінтеграції залишається питання экс-прем'єр-міністра Ю. Тимошенко. «Місія Квасневського – Кокса працює, ми ведемо спільну роботу, шукаємо зараз шляхи, і я сподіваюсь, що найближчим часом ми визначимось остаточно, яким шляхом буде вирішуватись це питання», – сказав глава держави.

У свою чергу єврокомісар з питань розширення та європейської політики сусідства висловив задоволення посиленням взаємодії між Євросоюзом та Україною. За його словами, ця взаємодія спирається на «два стовпи». «Перший – це той дуже хороший прогрес, який зробила Україна у виконанні умов для підписання Угоди про асоціацію, і завдяки цьому Україна наближається ще ближче до Європейського Союзу. Другий – це посилення і поглиблення політичного діалогу з Україною, а також очікування того, що буде після саміту у Вільнюсі», – сказав Ш. Фюле. Єврокомісар з питань розширення та європейської політики сусідства подякував Президенту України за підтримку Національного круглого столу з питань євроінтеграції. «У нас відбулася дуже хороша розмова, і думаю, що абсолютна більшість висловила своє бажання організувати наступний раунд цього круглого столу після саміту у Вільнюсі», – зазначив Ш. Фюле.

На його переконання, цей захід сприятиме посиленню співпраці між владою та опозицією щодо питань, які стоять на порядку денному європейської інтеграції України.

Єврокомісар з питань розширення та європейської політики сусідства висловив задоволення тим, що оцінка Президентом прогресу на шляху євроінтеграції України збігається з його оцінкою. «Я дуже радий був почути, що повністю збігається Ваша і моя оцінка того прогресу, який має бути зроблений, і тих питань, які залишилися вирішити», – зазначив він. За словами Ш. Фюле, сьогодні в Україні є чітке розуміння щодо реформування виборчого законодавства та органів прокуратури.

Він погодився з тим, що рішення щодо экс-прем'єр-міністра Ю. Тимошенко має бути знайдене в рамках місії Кокса – Квасневського. «Я не можу не погодитися з тим, що Ви сказали стосовно вирішення питання вибіркового правосуддя щодо колишнього прем'єр-міністра. Це те, що, по-перше, необхідно знайти рішення і, по-друге, що це рішення має бути знайдене в рамках місії Кокса – Квасневського», – сказав він.

Ш. Фюле наголосив, що з оптимізмом чекає саміту Східного партнерства у Вільнюсі. «Я з оптимізмом чекаю саміту у Вільнюсі і того, що буде після нього», – зазначив він (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua/news/29063.html>), – 2013. – 11.10).

Вопросы относительно евроинтеграции, а также относительно Ю. Тимошенко обсудили в Кракове...

В понедельник, 7 октября, Президент Украины В. Янукович в Кракове встретился с Президентом Польши Б. Коморовским, Президентом Италии Д. Наполитано и Президентом Германии И. Гауком. Также в мэрии Кракова состоялась встреча Президента Украины и Президента Республики Польша в формате «с глазу на глаз». Стороны обсудили евроинтеграцию Украины и подписали Программу украинско-польского сотрудничества на 2013–2015 гг. Вместе с тем после двусторонней встречи президенты Польши и Украины воздержались от громких заявлений. «Один из важных, перспективных вопросов – вопрос евроинтеграции. Я хотел бы отметить, что роль Президента Коморовского в этих вопросах – определяющая для Украины», – сказал В. Янукович, сообщают СМИ.

При этом он отметил, что особое внимание данному вопросу было уделено в свете подготовки Украины к ноябрьскому саммиту «Восточного партнерства» в Вильнюсе.

В свою очередь Б. Коморовский отметил, что сотрудничество Украины с Евросоюзом имеет стратегическое значение. «Мы вместе прилагаем все наши усилия, чтобы привести к плодотворному результату на саммите в Вильнюсе в ноябре этого года», – сказал он (<http://nbnews.com.ua/ru/news/101634/>, 07.10.2013).

Говоря о подписанной В. Януковичем и Б. Коморовским Программе украинско-польского сотрудничества на 2013–2015 гг., Президент Украины подчеркнул, что она открывает новые возможности и создает механизмы для углубления взаимодействия между странами.

Глава Украинского государства поблагодарил своего польского коллегу за приглашение посетить Польшу, подвести определенные итоги предыдущих договоренностей и «подписать это соглашение, стратегическое, открывающее нам возможности, пути создания механизмов сотрудничества между Украиной и Польшей» (<http://www.president.gov.ua/ru/news/28995.html>, 07.10.2013).

В. Янукович акцентировал внимание на том, что последние несколько лет общий товарооборот между странами ежегодно возрастает на 3–4 %. «И нужно отметить, что это во время кризиса», – сказал Президент. По словам главы государства, во время встречи с Президентом Польши обсуждались

вопросы политического и экономического сотрудничества. «Сегодняшняя наша встреча – десятая, начиная с 2010 г., встреча на территории Польши. А всего у нас произошло 20 встреч, включая сегодняшнюю, 20 телефонных разговоров. Это своеобразный юбилей, это итог, который приятно подводить. – сказал В. Янукович. – У нас есть очень много совместных проектов, которые пойдут на пользу развитию наших стран, и очень важно, чтобы это чувствовали наши люди как в Украине, так и в Польше».

В. Янукович подчеркнул, что Украина и Польша не уходят от решения спорных вопросов, возникших во время трагических событий Второй мировой войны. «Мы их вместе ищем, эти пути, пути примирения. Я убежден, что иного не может быть», – сказал украинский Президент.

Обращает на себя внимание информация СМИ о том, что, согласно данным некоторых источников, в Кракове президентам предстояло выбрать один из трех вариантов решения вопроса Ю. Тимошенко. В частности, речь шла о предложении отдельных чиновников ЕС отказаться от требования освободить экс-премьера, но этот вариант категорически не устраивает ряд стран ЕС, в том числе Германию. Помимо этого, рассматриваются варианты освободить Ю. Тимошенко путем помилования, как того хотят сопредседатели миссии Европарламента А. Квасьневский и П. Кокс, или же отправить Ю. Тимошенко лечиться в Германию. Последний вариант является компромиссным – экс-премьер может остаться в Германии до новых президентских выборов в надежде на победу одного из лидеров оппозиции, но в случае победы В. Януковича она вернется отбывать срок.

В то же время в пресс-службе польского президента напомнили, что вопрос Ю. Тимошенко остается одним из требований Евросоюза для подписания Соглашения об ассоциации.

Президент Германии И. Гаук также призвал Президента В. Януковича ускорить освобождение экс-премьер-министра Ю. Тимошенко, чтобы не срывать подписание Соглашения об ассоциации на саммите в Вильнюсе (Литва). «Федеральный президент в Кракове будет настойчиво подчеркивать, что чем дольше в отношении Юлии Тимошенко нет четкого решения, тем большая угроза нависает над подписанием Соглашения об ассоциации на саммите в Вильнюсе», – цитирует спикера президента Германии DW. Он отметил, что вопрос освобождения экс-премьера для И. Гаука будет свидетельствовать о том, насколько серьезные и заслуживающие доверия усилия прикладывает Украина для развития демократического и правового государства.

В то же время в канцелярии немецкого президента сообщили, что речь идет не только об освобождении Ю. Тимошенко, но и выполнении других условий Евросоюза о правовом государстве, соблюдении прав человека и демократических стандартов. «Во всех этих сферах сегодня Украина не соответствует необходимым стандартам», – добавили в администрации немецкого президента (<http://nbnews.com.ua/ru/news/101657/>, 08.10.2013).

Четкая позиция относительно поднятых выше вопросов важна также исходя из запланированного на пятницу, 11 октября, официального визита еврокомиссара по вопросам расширения и политики соседства Ш. Фюле в Украину (<http://potok.ua/2013/10/07/11-oktyabrya-v-ukrainu-pribudet-evrokomissar-shtefan-fyule.html>, 08.10.2013). Ожидается, что европолитик намерен принять участие в национальном круглом столе с представителями правительства, оппозиции и гражданского общества. В ходе мероприятия будут обсуждаться вопросы подготовки к саммиту «Восточного партнерства» и дальнейшие шаги Украины по пути евроинтеграции.

Обращает на себя внимание тот факт, что евросторона хочет общаться за круглым столом с тремя субъектами переговоров, среди которых будут принимать участие неназванные представители третьей стороны – «гражданского общества». Не являемся ли мы свидетелями рождения нового политического направления ?..

О. Симоненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. політ. наук

Єдиний кандидат від опозиції на президентських виборах: to be or not to be

Ще кілька місяців тому три опозиційні політики – А. Яценюк, В. Кличко та О. Тягнибок – робили заяви про можливість висунення єдиного кандидата на президентських виборах. При цьому А. Яценюк розглядався як фаворит президентської кампанії від опозиції. Проте вже до кінця серпня ситуація кардинально змінилася.

Початок змінам поклав з'їзд «Батьківщини», на якому було прийнято рішення залишити статус лідера цієї політичної сили за Ю. Тимошенко. У результаті позиції А. Яценюка виявилися значно ослаблені, оскільки входження «Фронту змін» у «Батьківщину» призвело до зміни позицій А. Яценюка з одного з лідерів опозиційного руху на «другого в списку». Як висловлює припущення ряд оглядачів ЗМІ, у цьому була зацікавлена Ю. Тимошенко, яка сподівається вийти з в'язниці і взяти участь у виборах Президента. Крім того, у керівництві «Батьківщини» виявилася незначна кількість соратників А. Яценюка. У підсумку загострення внутрішньополітичної боротьби в партії, викликане злиттям «Фронту змін» з «Батьківщиною», і збереження Ю. Тимошенко як лідера партії перетворили А. Яценюка в слабку політичну фігуру.

На тлі ослаблення А. Яценюка спостерігається посилення позицій лідера партії УДАР В. Кличка, рейтинг якого останнім часом займає верхні рядки

соціологічних опитувань. Опубліковані дані фіксують збереження до цього політика зростаючого інтересу з боку населення західних регіонів.

За прогнозами експертів, зростання електоральної підтримки УДАРу, з одного боку, і ослаблення «Батьківщини» – з іншого посилили президентські амбіції В. Кличка, про які він заявив у серпні. Лідер УДАРу виступає в ролі третьої сили, сподіваючись на підтримку як на заході країни, так і в східних регіонах України. В. Кличко вигідно відрізняється від «Свободи» та її лідера О. Тягнибока демонстрацією помірних позицій, відсутністю радикалізму у виступах. Присутність в УДАРі численних представників «Нашої України» зумовлює позиції В. Кличка з питань внутрішньої і зовнішньої політики. Крім того, В. Кличко розглядається оточенням В. Януковича як політик, який, на відміну від О. Тягнибока, буде дотримуватися досягнутих домовленостей. Отже, напруження довкола основних кандидатів у Президенти зростає задовго до виборів-2015.

На цьому тлі лідери опозиції ніяк не можуть домовитися, коли будуть висувати єдиного кандидата: у першому турі чи вже в другому. Якщо у Партії регіонів беззаперечний кандидат у Президенти В. Янукович, то лідери опозиційних фракцій і досі не знають – іти на вибори всім разом чи відправити когось одного.

Так, экс-прем'єр Ю. Тимошенко вважає, що в першому турі президентських виборів 2015 р. єдиний кандидат від опозиції тільки зашкодить загальній перемозі.

Ще в травні Ю. Тимошенко підтримала рішення керівників опозиційних партій укласти угоду щодо непоборювання в першому турі президентських виборів та про висунення єдиного кандидата в другому турі. «Я хочу чітко заявити, що я проти висунення від опозиції єдиного кандидата в Президенти, якщо вибори будуть відбуватися у два тури», – заявила Ю. Тимошенко, вказавши, що це «не тільки не потрібно, але й вкрай шкідливо для перемоги». На її переконання, по-перше, українці мають обрати кращих кандидатів у першому турі, тож «ніхто нікому не давав права в кулуарах замість всенародного голосування обирати Президента країни на основі якихось незрозумілих непрозорих тінювих домовленостей».

Свою позицію з цього питання экс-прем'єр підтвердила і в нещодавньому інтерв'ю. «Це чесно, прозоро, демократично. Це є єдиний можливий всенародний праймеріз. Я противник висунення єдиного кандидата в Президенти України від опозиції в першому турі виборів», – заявила Ю. Тимошенко. На її думку, єдиним кандидатом від опозиції має той, хто отримає найбільше голосів у першому турі голосування.

Ю. Тимошенко поки не говорить про свою участь у президентських виборах. Однак экс-прем'єр-міністр закликає іти на вибори усіх лідерів опозиційних фракцій. Вона вважає, що у разі висунення єдиного кандидата від опозиції ефективно працювати буде тільки один штаб і опозиція втратить

можливість добратися «до кожного села, до кожного будинку, до кожного серця» і недорахується 10–15 % голосів українських патріотів, які поповнять армію «проти всіх», не побачивши на виборах свого кандидата. За її словами, наступні вибори будуть «найжорстокішими і найбруднішими» за часів Незалежності, тому опозиція не має права їх програти. «Саме тому я вважаю, що ключовою стратегією майбутніх виборів є забезпечення максимальної демобілізації виборців В. Януковича та в той же час гарантування радикальної мобілізації всіх прихильників демократичних сил», – сказала Ю. Тимошенко.

Вона також додала, що єдиний кандидат уже в першому турі дасть змогу політтехнологам В. Януковича вчергове поділити країну на Схід і Захід і виграти вибори.

Після першого туру виборів, на думку Ю. Тимошенко, «всі лідери опозиції постануть перед суспільством єдиною командою» і публічно підтримають у другому турі опозиційного кандидата-переможця. «Без сумніву, це призведе до синергії вищого рівня та дозволить кандидатові від опозиції перемогти у другому турі вперше в історії України з результатом 60–65 %, що зробить фальсифікації неефективними. ...Сьогодні для мене вже є очевидним, що В. Ющенко не зміг формально перемогти в другому турі у 2004 р. не лише через тотальні фальсифікації, а й тому, що він був висунутий ще в першому турі як єдиний кандидат і дав можливість В. Януковичу застосувати технологію розподілу країни на схід та захід. Навіщо повторювати ці дитячі помилки? Лише наша революція врятувала ситуацію. ...партія “Батьківщина” обов'язково буде мати свого кандидата на президентських виборах, незалежно від того, будь уя в'язниці чи на волі. Наш кандидат жодним словом, жодною дією не порушить заповідь непоборювання між демократичними командами в першому турі та однозначно публічно підтримає переможця від демократів у другому турі. Хоча я впевнена, що в другий тур вийде саме кандидат від “Батьківщини” – це переконливо підтвердили останні парламентські вибори. І не треба вигадувати якісь штучні соціологічні маніпуляції. Найкраща соціологія – це останні парламентські вибори, де “Батьківщина” отримала 25 %. У першому турі президентських виборів результат нашого кандидата буде не меншим», – резюмувала Ю. Тимошенко.

Натомість, В. Кличко, який, за даними соціологічних опитувань, має всі шанси перемогти чинного Президента, вважає, що Ю. Тимошенко не права. І виступає за те, аби єдиного кандидата від опозиції висунули вже в першому турі. Нещодавно він заявив: «Я вважаю, що Юлія Володимирівна у цьому відношенні не права ... Наша чітка позиція – ми повинні висунути єдиного кандидата, оскільки єдиний кандидат дає можливість перемогти представника влади. А влада має сьогодні колосальний фінансовий та адміністративний ресурси. Тільки єдиний кандидат дає можливість відсікти всіх технічних кандидатів».

«Технології ці давно відомі. Ми переконані, що тільки єдиний кандидат від опозиційних сил зможе перемогти Януковича. Значна кількість кандидатів ро-

бити можливим проходження технічного кандидата до другого туру», – сказав пізніше лідер УДАР. За його словами, висунення єдиного кандидата від опозиції дає великі шанси на перемогу опозиції вже в першому турі.

Лідер фракції партії УДАР сподівається, що опозиція назве ім'я єдиного кандидата в Президенти до весни 2014 р. Про це він сказав в ефірі «5 каналу».

Він також додав, що поки не визначився зі своєю участю у президентських виборах, які відбудуться у 2015 р. «Я думаю, що до цього питання ми прийдемо або до кінця цього року, або до початку наступного. Хочу ще раз підкреслити: дуже важливо, щоб була узгоджена кандидатура від опозиційних сил, висунутий єдиний кандидат», – заявив В. Кличко.

Лідер фракції УДАР наголосив, що прийме остаточне рішення про свою участь у виборах Президента України 2015 р. після консультацій із громадськістю, які народний депутат почне в жовтні. За словами лідера фракції, на зустрічах з людьми «ми повинні роз'яснити нашу програму, яка не має залишатися тільки на папері, ми чітко повинні пояснити, що хочемо дати кожному жителю України, щоб він розумів, які у нього є перспективи».

В. Кличко зазначив, що тільки після того як побачить і проаналізує, наскільки підтримують люди його програму, він прийме остаточне рішення про участь у президентських перегонах 2015 р. «І тільки після цих зустрічей я зможу прийняти рішення... Є підтримка цієї програми чи ні – і на підставі цього буде прийнято рішення – балотуватися або не балотуватися», – підкреслив він.

Водночас варто зазначити, раніше ЦВК заявляла, що головною перешкодою для участі лідера УДАР у президентських перегонах може стати звинувачення в порушенні норми, згідно з якою на день виборів кандидат має проживати в Україні протягом десяти останніх років. Як повідомляє «Українська правда», 18 вересня В. Кличко спростував інформацію про те, що він нібито не проживає в Україні останні 10 років. Лідер фракції УДАР В. Кличко запевнив, що немає юридичних підстав, щоб не допустити його до участі в президентській кампанії. За його словами, «багатьох вже дратує» його можливе рішення балотуватися на президентську посаду. «Я постійно проживаю в Україні, я є громадянином України, але спорт глобальний, і ви розумієте, що для того, щоб тренуватися, необхідно виїжджати час від часу», – додав він. «Я переконаний, що всі ці інсинуації спрямовані лише на те, щоб Кличко ні в якому разі не балотувався на президентську посаду», – підкреслив В. Кличко в повідомленні. Він наголосив, що єдиним кандидатом від опозиції має бути той, хто матиме найбільшу підтримку серед громадян України.

У цьому контексті голова Комітету виборців України О. Черненко висловив переконання, що за нинішніх обставин ЦВК не має права відмовляти В. Кличку в реєстрації. Мовляв В. Кличко вже понад 10 років в українській політиці, балотувався на різні посади в київській владі і був допущений.

Тим часом А. Яценюк одразу нагадав В. Кличку про давні домовленості. 18 травня В. Кличко поставив свій підпис під декларацією про координацію дій.

«Є реалії, підписи трьох лідерів політичних сил – Кличка, Тягнибока і Яценюка, які на цьому етапі визначилися – єдиний кандидат у другому турі. Зміняться реалії, тоді будемо про це говорити», – сказав лідер фракції «Батьківщина» А. Яценюк. «Ми повинні керуватись тим, що вже домовлено трьома політичними силами. Є документ, який підписаний 18 серпня цього року і там стоїть підпис В. Кличка, О. Тягнибока і мій. Там чітко визначено, що три політичні сили домовилися мати єдиного кандидата в другому турі. Такі зараз політичні домовленості», – сказав А. Яценюк.

А. Яценюк зазначив, що рішенням партії «Батьківщина» Ю. Тимошенко висунута кандидатом у Президенти, і нагадав, що за Конституцією України «жодних перепон для балотування на посаду кандидата в Президенти України у неї немає». І ще раз нагадав, що відповідно до Конституції є тільки три обмеження, які не дають можливість брати участь у президентських виборах: вікове обмеження, ценз проживання на території України – не менше 10 років, а також знання української мови. «Юлія Тимошенко проживала на території України, її віковий ценз відповідає Конституції і вона добре володіє українською мовою. Жодних перепон для балотування на посаду кандидата в Президенти України у неї немає», – уточнив він.

Підтримує Ю. Тимошенко й лідер «Свободи» О. Тягнибок, який ще в грудні минулого року заявляв, що в будь-якому випадку переможе чинного главу держави В. Януковича на президентських виборах, якщо пройде в другий тур перегонів. «Головне висунути єдиного кандидата у II турі, де, імовірно, зійдуться представники влади і опозиції. Хоча ситуація в Україні розвивається так, що у II тур можуть пройти два опозиціонери, а Янукович зійде з дистанції першим», – сказав О. Тягнибок.

Про те, що ВО «Свобода» виступає проти висунення єдиного кандидата вже в першому турі на президентських виборах 2015 р. заявляв і заступник голови ВО «Свобода» Р. Кошулинський.

Свою позицію віце-спікер ВР пояснив етичними і технологічними міркуваннями. На думку Р. Кошулинського, опозиційні лідери мають різні програми, і ніхто не має етичного права вимагати від українців голосувати «всупереч своїм переконанням». «Ці лідери найкраще знають, як агітувати і переконувати людей, тому відмова вже в першому турі когось із них балотуватися заради висунення єдиного кандидата буде демонстрацією неповаги до виборців», – вважає заступник голови «Свободи».

Проте в другому турі всі опозиціонери мусять об'єднатися і частково узгодити позиції, запевняє Р. Кошулинський. «Уже в другому турі виборів той, хто здобуде найбільшу підтримку виборців, мав би заявити про свою готовність втілювати частину з передвиборчих програм своїх партнерів по опозиції», – вважає Р. Кошулинський.

З технологічного погляду, на його думку, єдиний кандидат у першому турі ризикує просто не дійти до другого. «Хто сказав, що цей режим дасть мож-

ливість зареєструватися, проводити виборчу кампанію і дійти до голосування єдиному кандидату від опозиції, не знявши його з реєстрації», – пояснив свої позиції «свободівець». Крім того, три кандидати матимуть право на більше представництво у виборчих комісіях, що має забезпечити більший контроль за виборами.

Іншої думки колишній міністр уряду Ю. Тимошенко та її соратник по помаранчевому майдану Ю. Луценко. На його думку, без єдиного кандидата від опозиції в першому турі президентська кампанія перетвориться на справжню «холодну війну».

Останнім часом з вуст Ю. Луценка дедалі частіше звучать заяви, що опозиція повинна перемогти на президентських виборах 2015 р. «шляхом об'єднання навколо узгодженого кандидата із стартовим відсотком в 30 %». На думку аналітиків, мотивація у Ю. Луценка проста: вже сама ідея єдиного кандидата буде сильним меседжем для перемоги. На його думку, це буде потужний сигнал для суспільства. «Адже народ повстане, коли побачить наближення перемоги, він буде готовий брати участь у параді перемог», – вважає Ю. Луценко. Він також зазначає, що, визначившись із єдиним кандидатом на старті, опозиція зможе сформувати єдину дієздатну команду, яка забезпечить остаточну перемогу.

Засновник «Третьої української республіки» Ю. Луценко зауважив, що визначити єдиного кандидата від опозиції у 2015 р. найкраще за допомогою праймеріз. Він зазначив, що в питанні визначення єдиного кандидата від опозиції можуть бути два шляхи. «Перший – узгодження кандидата всередині опозиційної трійки (Яценюк, Кличко, Тягнибок) з урахуванням думок лідера “Батьківщини” Ю. Тимошенко та народного депутата П. Порошенка. Останній діє як опозиційний політик, а його президентський рейтинг зіставимо з рейтингом лідера “Свободи” О. Тягнибока – 4–5 %», – уточнив політик. «Якщо процес узгодження не вдасться завершити до кінця року, тоді потрібно буде звернутися до людей. Я міг би стати медіатором між політиками та виборцями. Відразу після виходу з в'язниці опозиція запропонувала мені взяти на себе ці функції, але потім країна несподівано дізналася про похід різними колонами у перший тур президентських виборів – це погана ідея», – зазначив Ю. Луценко. «Переконати опозиціонерів у необхідності єдиного кандидата із самого початку кампанії – складно. Поки кожен з них бачить в якості єдиного кандидата себе, розглядаючи кампанію як можливість заскочити до другого кола. Насправді перемога у 2015 р. залежатиме не стільки від арифметики у виборчих бюлетенях, скільки від арифметики на вулицях», – вважає він.

«Другий механізм – ініціатива “Третя українська республіка” відпрацьовує можливість залучення фінансів для організації праймеріз у базових із соціологічної точки зору областях України», – розповів Ю. Луценко, додавши, що «підтримати ідею можуть окремі міжнародні фонди і український бізнес». «Праймеріз потрібні для того, щоб люди почули позиції не лідерів, а команд

лідерів, і визначилися, яку команду вони хочуть підтримати. Цей процес можна завершити до наступної весни», – зазначив він.

Ю. Луценко впевнений, що «головне, щоб кандидат був сильним – це відразу розвалить половину адмінресурсу влади і зробить можливими народні зрушення, на зразок того, які були у 2004 р.» «В опозиції Тимошенко готова до президентства більше за інших. Вона – це повна матриця лідера. У всіх інших кандидатів є плюси, але не все необхідне. Це не означає, що вони не мають права балотуватися, але їх кандидатури будуть програвати Тимошенко», – уточнив він.

Як пише «Українська правда», на думку Ю. Луценка, однією з ключових посад після перемоги демократичних сил на президентських виборах 2015 р. має стати посада глави Антимонопольного комітету. Про це ініціатор «Третьої української республіки» заявив на прес-конференції у Рівному, повідомляє його прес-служба.

Раніше політик заявляв, що буде змушений створити свою опозиційну партію, якщо на виборах Президента 2015 р. переможе чинний глава держави В. Янукович. У новій структурі він готовий стати «граючим тренером», або виконувати будь-яку іншу роботу. Ініціатор «Третьої української республіки» вважає, що в разі поразки сучасних демократичних сил, така нова партія повинна формуватися вже з нового покоління українських політиків.

До того ж экс-міністр МВС Ю. Луценко заявив, що в його розпорядженні опинився документ, з якого випливає, що влада планує залишити опозиціонерів у день виборів без мобільного зв'язку і доступу в Інтернет. «Нещодавно мені потрапив до рук один з документів з вулиці Банкової. Той, де вже обговорюють на день виборів і голосування, та день після голосування. Всерйоз обговорюється моделювання ситуації, коли в день виборів всі опозиціонери залишилися без Інтернету, соціальних мереж, мобільного зв'язку», – цитує слова Ю. Луценка прес-служба «Третьої української республіки».

Розбіжності в думках Ю. Тимошенко та її соратника по помаранчевому майдану Ю. Луценка експерти пояснюють тим, що Ю. Луценко і Ю. Тимошенко якщо коли-небудь і були єдиною командою, то виключно ситуативно. «І зараз, опинившись по різні боки тюремних ґрат, вони однією командою не є. Побічно це підтверджується тим, що Луценко після виходу на свободу так і не зустрічався з Тимошенко. І невідомо, чи намагалися вони погоджувати свої позиції письмово. Виглядає так, що ні. Тимошенко у всіх своїх меседжах закликає робити ставку на політичну опозицію, нехай і “не бездоганну”, але вже яка є. І слід пам'ятати, що для Тимошенко ядром цієї опозиції є її “Батьківщина” на чолі з А. Яценюком. Зі свого боку, Луценко старанно дистанціюється від політичної опозиції і наполягає, що, перш за все, необхідно працювати з “вулицею”, “низовим козацтвом”, тому що “реєстрове козацтво”, політична опозиція не справляється», – зазначають аналітики.

«Утім, справа не в тому, що хтось із чимось не справляється, а в тому, що Луценко, вийшовши з в'язниці, схоже, не порозумівся з “Батьківщиною”». За-

те він близько зійшовся з амбітним позафракційним нардепом П. Порошенком і не соромиться просувати Петра Олексійовича в топ-п'ятірку опозиційних політиків. Мовляв, питання тактики на виборах-2015 має бути вирішене А. Яценюком, В. Кличком, О. Тягнибоком, Ю. Тимошенко... і П. Порошенком. ...Таким чином, все виглядає так, що в майбутній президентській кампанії кандидатом Тимошенко буде Яценюк, а Порошенко з Луценком роблять ставку на Кличка. І, судячи з усього, звідси виникає різне бачення тактики, хоча відразу слід обмовитися, що Кличко-переможець також влаштує Тимошенко, як і Яценюк – Луценка з Порошенком», – зауважують В. Пирович та О. Лукінова. При цьому експерти підкреслюють, що «...Тимошенко знає, що єдиний надійний спосіб визначити кращого – голосування в першому турі, що, власне, і пропонує. Виглядає так, що Тимошенко пропонує якщо не найефективніший (хоча про це можна сперечатися), то принаймні чесніший вихід із ситуації. До речі, цей вихід підтримує і Тягнибок, якому важливо виступити в першому турі, щоб провести оцінку свого політичного капіталу. З іншого боку, Кличко і його соратники своїми спробами вже зараз вибитися в єдині кандидати (шанси того, що Кличко комусь поступиться, виглядають нульовими) ведуть не зовсім чисту гру. Виходячи з посилів Луценка, недоговірними і безкомпромісними виглядають саме Тимошенко і Яценюк. У результаті все одно всі підуть окремо, і якщо опозиція в результаті програє, то у Кличка і Луценка буде привід все повісити на Тимошенко і Яценюка, мовляв, ми говорили, що треба було домовлятися», – підсумовують експерти.

Водночас варто зауважити, що Львівська обласна група «Третьої української республіки», до якої входить низка громадських організацій, оприлюднила звернення до українських демократичних політиків, де навела свої аргументи необхідності висунення одного опозиційного претендента на президентське крісло. Серед тих, хто підписався під документом, – «Зарваницька громадська ініціатива», Незалежний культурологічний часопис «І», Львівське обласне відділення «Всеукраїнського об'єднання ветеранів» та Конфедерація вільних профспілок Львівщини. «Ситуація в країні вимагає кардинальної зміни (а навіть заміни) чинної влади, яка все більше набирає ознак тоталітарного режиму», – зазначається в документі. Визначення єдиного кандидата, вважають «турівці», – панацея від перемоги В. Януковича та «добрий сигнал» для суспільства. Більше того – у зверненні вказані часові рамки, до яких опозиційні лідери мусили б встигнути вибрати одного. «Політтехнологи небезпідставно попереджають: якщо в першому турі президентських перегонів Янукович випередить найближчого кандидата більше ніж на 10 %, цей психологічний відрив ліквідувати буде майже неможливо. Підтвердження цьому є і сумнозвісний результат президентської кампанії 2010 р. Тому єдиним розумним і перспективним шляхом для опозиційних сил є визначення єдиного спільного узгодженого кандидата на президентські вибори 2015 р.

не пізніше осені цього року», – резюмують активісти. Вони також заявили, що мають намір долучити до цих вимог однодумців з інших областей.

Ситуація в опозиційному середовищі, зокрема, рішення про висунення єдиного кандидата на президентських виборах чи похід на вибори «трьома фронтами» визначатиме і загальну політичну ситуацію в країні у новому політичному сезоні, вважає політолог А. Романюк. «Лідери політичних сил добре знають свої рейтинги за даними закритих соціопитувань, але все одно розраховують, що, можливо, хтось відмовиться, може зорі стануть по-іншому. У кожного є свій інтерес. Є свій інтерес і у Адміністрації Президента. Для них три політсили краще, ніж одна. Є ще чинник Тимошенко яка також вважає, що може вийти з в'язниці. І для неї простіше буде стати єдиним кандидатом від опозиції, якщо та вирішить іти «трьома фронтами», – сказав він.

Жоден із трьох опозиційних лідерів не хоче визнати, що гірший за інших. Бо щойно він це визнає, його акції різко підуть вниз, додає інший політолог І. Танчин. «Вони будуть домовлятися в такий спосіб: в першому колі йдуть всі троє, а потім той, хто виходить в другий тур, і буде головним опонентом чинного президента. Але і тут є маса колій, приміром, чи буде взагалі другий тур. Це дає додаткові площадки для гри як Росії, так і політичним силам», – додав він.

В. Матчук, член ініціативної групи громадського руху «Третя українська республіка», зазначив: «Якщо в першому турі виборів президента України у 2015 р. піде декілька кандидатів від опозиції, то, скоріше за все, переможе Янукович. Опозиція не має права так ризикувати. Опозиційний кандидат має бути один. І тільки один. Щоб переконатися у цьому, давайте згадаємо нашу недавню історію. Чому на виборах 2004 р. перемогу зміг вибороти В. Ющенко? Насамперед тому, що опозиція не просто з першого туру йшла з одним кандидатом, а визначилася із ним ще задовго до виборів. Не було жодних публічних дискусій про те, що а давайте ми спершу всі підемо в першому турі, а в другому вже той, хто набере більше голосів. Ні. Суспільству одразу було дано простий меседж – або ти за єдиного опозиційного Ющенка, або за провладного Януковича. Ніяких складних конструкцій, які, як правило, в складних умовах не працюють ... Що відбулось на президентських виборах 2010 р.? Тоді на одному фланзі був фактично один кандидат – Віктор Янукович. На іншому одразу декілька – Тимошенко, Яценюк, Тягнибок, Гриценко, той же Ющенко. Розгاردіш у першому турі призвів до того, що кандидати, які нібито на словах боролись із Януковичем, насправді боролись один з одним. По-іншому просто бути не могло. Вони приречені на це, бо у них один виборець». «Бютівець» М. Томенко також вважає, що якщо не буде єдиного кандидата на майбутніх президентських виборах, на вибори можуть піти і 10 кандидатів від опозиції. Так він прокоментував дискусії навколо кількості опозиційних кандидатів у Президенти в першому турі виборчої кампанії 2015 р., передає його прес-служба.

На його думку, багато політиків і експертів не враховують кількох ключових факторів. «По-перше, не можна визначати виборчою аксіомою те, що за

будь-яких обставин у другий тур потрапить кандидат від УДАРу, “Батьківщини” або “Свободи”», – вважає опозиціонер. «При максимальному залученні так званих опозиційних кандидатів, при задіянні адмінресурсу та відвертого фальшування результатів, у другому турі може опинитися “дуже опозиційний” П. Симоненко чи будь-який інший, бажаний для влади кандидат», – застерігає М. Томенко.

По-друге, на його переконання, не можна «призначити» лише трьох справжніх опозиційних кандидатів від «Батьківщини», УДАРу та «Свободи». «Цілком очевидно, що на такий статус претендуватиме до 10 осіб. Причому головним аргументом до їх висування буде відсутність єдиного кандидата від опозиції», – вважає політик.

Альтернатива, на його думку, така: або йти в перший тур усім опозиційним кандидатам, сподіватися на щасливий перебіг президентської кампанії та спробувати сконсолідуватися у тритижневий термін між першим і другим туром виборів. Або він пропонує визначити правила поведінки у період виборчої кампанії, вже назвавши перед першим туром єдиного кандидата від опозиції.

Визначення єдиного кандидата від опозиції ще до першого туру президентських виборів 2015 р. – правильна, але нездійсненна ініціатива. Таку думку в коментарі УНН висловив політолог В. Мокан. «Кожен із трьох опозиційних лідерів має нереалізовані амбіції і бачить себе в ролі кандидата на майбутніх виборах Президента. Проте складнощі щодо погодження єдиної кандидатури від опозиції проявляються не тільки з огляду на їхні політичні рейтинги, але й у можливостях акумуляції навколо цього кандидата фінансових, організаційних та людських ресурсів», – вважає він.

При цьому, за словами політолога, конкуренція в опозиційному середовищі грає на руку владі, через що та намагається зберегти ситуацію, коли рівень підтримки лідерів опозиції коливається приблизно на одному рівні. «На Банковій панічно бояться появи серед опозиціонерів явного фаворита. Поки А. Яценюк був носієм найвищого рейтингу популярності, у його фракції постійно з’являлися депутати-перебіжчики. Тепер же “улюбленцем” влади став лідер партії УДАР В. Кличко, проти якого не вдалося реалізувати сценарій “тушок”, але по якому б’ють за допомогою провокацій проти найближчих соратників по партії. Розрахунок робиться простий: у той час як провладний кандидат ітиме на президентські вибори без конкурентів на своєму полі, опозиційний електорат повинен бути максимально розпорошеним», – зазначив В. Мокан.

На переконання експерта, якби опозиції все-таки вдалося домовитися напередодні президентських виборів, узгоджений кандидат міг би перемогти представника влади ще в першому турі виборчих перегонів.

«Уявімо собі ситуацію, що буде єдиний кандидат від опозиції. І ми знаємо усі можливості Партії регіонів, вони достатньо підготовлені до цієї кампанії, першими сформували свій виборчий штаб, відповідно, матимуть найкращі стартові позиції. І якщо залишиться один-єдиний кандидат, то буде достатньо

складно пояснити виборцям УДАРу потребу голосувати за кандидата від “Батьківщини” чи за О. Тягнибока... Якщо ми проводимо історичні паралелі, то ця кампанія буде багато в чому подібна на кампанію 1999-го. Тоді опозиція не спромоглася висунути єдиного кандидата, і в підсумку у другий тур вийшов абсолютно “зручний” для Кучми в технологічному плані П. Симоненко. Ризик повторення цього сценарію для опозиції є. Цілком нормально зараз не мати єдиного кандидата. Але ця ситуація може мати катастрофічні наслідки для опозиції через півтора року», – вважає політичний консультант, директор компанії Berta Communications Т. Березовець.

Директор Київського інституту конфліктології і політичних досліджень М. Погребинський на запитання, чи позиція Тимошенко не викличе суперечок у середині опозиції, відповів: «Це не може викликати суперечку, тому що це найбільш раціональний і реалістичний варіант. Я не бачу шансів, що опозиція зможе в першому турі визначити єдиного кандидата. І Тимошенко тут просто висловлює свою позицію як реалістичного політика».

На думку М. Погребинського, Ю. Тимошенко усвідомлює, що не зможе взяти участь у виборах. «Вона реалістично розглядає ситуацію, вона розуміє, що не зможе взяти участь у виборах. Вона віддає собі в цьому раду. Звичайно хоче, щоб переміг хтось від опозиції. І тому висловлює свою природну позицію – давайте йдіть разом, а потім хто буде, той буде єдиний кандидат», – сказав він.

«На чому взагалі тримаються аргументи, що потрібні вже в першому турі кандидати. На тому, що не буде розпорошення сил, не буде конкуренції. Що опозиціонери будуть підтримувати єдиного кандидата. По-перше, немає такого кандидата. Важко собі уявити, що Фаріон буде голосувати за Кличка, за людину не чисто арійського походження», – зауважив М. Погребинський. Він також додав, що наразі єдиного реального кандидата від опозиції немає. «От якби була така ситуація як була за Ющенко, коли він був єдиним реальним кандидатом. Але сьогодні такого немає. Так чи інакше будуть конкурентні вибори на опозиційному полі», – сказав експерт.

Розбіжності з приводу участі опозиційних сил у президентських виборах говорять про зацікавлення політиків у своїх перспективах, а не у виборчій кампанії в цілому. «Опозиції вигідно затягувати оприлюднення імені єдиного кандидата на президентських виборах 2015 р. за умови, якщо їхня внутрішня стратегія вже визначена. Проте наразі ми бачимо дискусію, що спричинена, швидше за все, зацікавленням у своїх особистих перспективах на виборах, а не тим, як вибори будуть відбуватися», – вважає директор політико-правових програм Центру Разумкова Ю. Якименко.

За його словами, вибори у двох турах дають можливість узяти участь усім кандидатам з меншим ризиком, що хтось із них буде знятий. «Якщо єдиний кандидат буде знятий, то залишається інший, який виходить у другий тур. Якщо обереться стратегія консолідації у першому турі, то це означає, що залишається тільки один опозиційний кандидат, і якщо щодо нього будуть вжиті

санкції з боку влади, то його не буде ким замінити у другому турі», – пояснює Ю. Якименко.

Отже, політологи сумніваються, що опозиція визначиться з єдиним кандидатом у першому турі. І припускають, що всі три лідери опозиційних сил таки підуть на вибори в перший тур. Водночас активне обговорювання в ЗМІ цього питання вже сьогодні дає можливість констатувати початок активної підготовки до майбутніх президентських перегонів.

(Матеріал підготовлено за використанням таких джерел інформації:

NEWSru.ua (<http://www.newsru.ua>). – 2013. – 20.05; 21.08, 24.08, 12.09, 15.09, 17.09, 18.09, 19.09; Телеканал новин "24" (<http://24tv.ua>). – 2013. – 19.09, 22.09; Офіційний сайт Донецької обласної партійної організації ВО "Батьківщина" (<http://batkivshina-don.at.ua>). – 2013. – 19.09; Справжня вартя (<http://varta.kharkov.ua>). – 2013. – 9.09; КОМЕНТАРІ: (<http://ua.comments.ua>). – 2013. – 21.09; Українська правда (<http://www.pravda.com.ua>). – 2013. – 18.09, 19.09; Новий Погляд (<http://www.pohlyad.com>). – 2013. – 18.09, 22.09; FINANCE.UA (<http://news.finance.ua>). – 2013. – 18.09; Корреспондент.net. (<http://ua.korrespondent.net>). – 2013. – 2.09; Гал-інфо (<http://galinfo.com.ua>). – 2013. – 6.09; УНН (<http://www.unn.com.ua>). – 2013. – 10.09; Видавничий дім "Високий Замок" (<http://www.wz.lviv.ua>). – 2013. – 20.09; ТВі (<http://tvi.ua>). – 2013. – 18.09).

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Українсько-молдовські відносини у висвітленні ЗМІ

Процес розвитку відносин України з Республікою Молдова (РМ) пройшов непростий шлях. Україна й Молдова встановили дипломатичні відносини 10 березня 1992 р. Розпочали свою роботу Посольство України в Республіці Молдова (березень 1993) і Посольство Республіки Молдова в Україні (липень 1993), що сприяло налагодженню тісних контактів, розвитку добросусідських зв'язків, партнерства та взаємодопомоги. Базовий Договір про добросусідство, дружбу та співробітництво, підписаний 23 жовтня 1992 р. президентами обох держав, був ратифікований Верховною Радою України 1 листопада 1996 р. і парламентом Республіки Молдова 3 грудня 1996 р. Причиною зволікання з визнанням документа виявилось невирішення територіального питання між країнами.

Проблемою, що потребувала якнайшвидшого вирішення, було оформлення державного кордону між Україною і Молдовою. Слід зазначити, що розгляд

питання щодо українсько-молдовського державного кордону розпочався із середини 1990-х років. Уряд Молдови 1 березня 1995 р. надав чинності Угоді про співробітництво з прикордонних питань, що дало змогу розпочати роботу з делімітації і демаркації державного кордону. Це сприяло вирішенню проблемних питань розподілу власності колишнього СРСР, у тому числі об'єктів залізничного транспорту. Парламент Молдови 1994 р. ратифікував міждержавний договір про власність.

За словами експертів, особливо складною щодо вирішення стала ситуація, що склалася навколо будівництва порту на р. Дунай поблизу села Джурджулешти та ділянки кордону в населених пунктах Бессарабська і Паланка. Складнощі додавало питання про кордони: кордон автотрасою в с. Паланка віддаляв молдовських селян від їхніх земельних угідь; викликала спори й територія поблизу с. Джурджулешти, на яку претендували молдовани.

Делімітацію державного кордону між Україною і Республікою Молдова спільна українсько-молдовська комісія розпочала 14 липня 1995 р. Пропозиції України щодо утворення в м. Рені міжнародного порту з наданням Молдові сприятливих умов для перевезення й транзиту вантажів молдовська сторона не прийняла. Міністерству закордонних справ Молдови та Дунайській комісії 18 листопада 1993 р. були направлені ноти, у яких викладено позицію України про те, що, згідно з документами колишнього СРСР, Молдова юридично не мала і не має дунайського узбережжя. А питання про будівництво порту може бути розглянуто лише за загальновизнаних принципів і норм міжнародного права: після консультацій з Україною як сусідньою державою та завершення делімітації державного кордону.

Урешті-решт після тривалих переговорів розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 березня 1998 р. було затверджено Директиви з делімітації державного кордону з Республікою Молдова, у яких зазначено: погодитись із пропозиціями молдовської сторони про визначення проекту лінії державного кордону в районі населеного пункту Бессарабська південною окраїною цього населеного пункту із залишенням його (з рефрижераторним депо) на території Республіки Молдова тільки за умови передачі у власність Україні ділянки території населеного пункту Паланка, якою проходить (7,7 км) автомобільний шлях Одеса – Ізмаїл. При цьому межа державного кордону має визначатися північною стороною дороги, а земельна ділянка (975,5 га) може бути здана в оренду Молдові терміном на 99 років. Відтинок берегової лінії Дунаю (375 м) має залишатися у власності України. Двосторонній договір «Про державний кордон» з Республікою Молдова було підписано 18 серпня 1999 р., ратифіковано Верховною Радою України 6 квітня 2000 р. У додатковому протоколі до документа записано, що Республіка Молдова передає у власність Україні ділянку автомобільної дороги Одеса – Рені в районі населеного пункту Паланка та земельну ділянку, по якій вона пролягає. На переданій ділянці діє юрисдикція України. У результаті переговорів сторони

дійшли компромісу: на автотрасі, яку передано у власність України, поставити прикордонні пости на початку і наприкінці дороги (7,7 км). Молдовський порт, за наполяганням Республіки Молдова, частково охопив і територію України, яку було передано в довгострокову оренду. Київ погодився також не розчленяти бессарабський залізничний вузол і додав до молдовської території ще 480 м на р. Дунай.

Як зазначають експерти, унаслідок саме такого вирішення питання було втрачено не тільки землі, а й порушено безпековий баланс регіону. Створено сприятливі умови для появи нового конкурента на р. Дунай у галузі перевезення вантажів. А з дозволом на побудову молдовського нафтотерміналу з'явився загрозовий регіональний суперник України в енергетичному секторі. У результаті поступок України Молдова дістала вихід до узбережжя Дунаю, яке придатне для будівництва порту та нафтотерміналу, перетворившись на морську державу.

На думку експертів, особливою темою в українсько-молдовських відносинах є питання кордону з невизнаною Придністровською Молдовською Республікою, довжина якого становить 386 км. Проблема кордону з Придністров'ям загострилася в березні 2006 р.: Україна не пропускала товари без дозволу молдовської сторони. Для вирішення складних питань тристоронніх відносин було залучено представників ОБСЄ та ЄС.

Проте, незважаючи на деякі проблеми, які існують у відносинах України і Молдови, процес становлення добросусідських відносин триває. Як інформують ЗМІ, з нагоди 20-річчя встановлення дипломатичних відносин у 2013 р. проходять Дні культури України в Республіці Молдова, а у 2014 р. заплановані Дні культури Республіки Молдова в Україні.

Протягом останніх років відбувся ряд зустрічей керівників країн. Зокрема, 18 січня 2012 р. Київ з робочим візитом відвідав тодішній в. о. президента, голова парламенту РМ М. Лупу, під час якого відбулися його зустрічі з Президентом України В. Януковичем, Головою Верховної Ради України В. Литвином і Прем'єр-міністром України М. Азаровим; 2–3 лютого 2012 р. – офіційний візит в Україну прем'єр-міністра РМ В. Філата, під час якого відбулися його зустрічі з Президентом України В. Януковичем, Головою Верховної Ради України В. Литвином і Прем'єр-міністром України М. Азаровим; 20 березня 2012 р. відбулася зустріч Президента України В. Януковича з тодішнім в. о. президента, головою парламенту Республіки Молдова М. Лупу під час засідання Міждержавної ради Євразійського економічного союзу (ЄврАзЕС) (м. Москва); 11 травня 2012 р. президент Республіки Молдова Н. Тимофті здійснив робочий візит в Україну, під час якого відбулися його зустрічі з Президентом України В. Януковичем, Головою Верховної Ради України В. Литвином і Прем'єр-міністром України М. Азаровим.

Крім того, у 2012 р. відбувся ще ряд зустрічей представників України і Молдови як на рівні прем'єр-міністрів, так і на рівні міністрів.

Варто відзначити візит діючого голови ОБСЄ, міністра закордонних справ України Л. Кожари до Республіки Молдова 21–22 січня 2013 р., під час якого відбулися зустрічі з президентом РМ Н. Тимофті, головою парламенту РМ М. Лупу, прем'єр-міністром РМ В. Філатом, віце-прем'єр-міністром, міністром закордонних справ та європейської інтеграції Ю. Лянке, віце-прем'єр-міністром РМ з питань реінтеграції Є. Карповим, а також з керівництвом Придністровського регіону Є. Шевчуком.

Президент Молдови Н. Тимофті відвідав Україну в кінці липня 2013 р. Він взяв участь в урочистостях з нагоди 1025-річчя хрещення Київської Русі разом із президентом Російської Федерації В. Путіним, президентом Республіки Сербія Т. Ніколічем і предстоятелями дев'яти помісних православних церков світу. Як зазначають експерти, В. Янукович, користуючись приїздом інших високопосадовців, обговорив з ними актуальні питання взаємного розвитку країн. Зокрема, під час зустрічі з президентом Молдови Н. Тимофті глава Української держави подякував йому за візит, підкресливши при цьому: «У нашій історії багато спільного – та безпрецедентна історія, яка була і яка пов'язана з хрещенням Київської Русі».

Н. Тимофті зазначив, що значущість річниці хрещення Русі надзвичайно велика, оскільки країни об'єднує не тільки спільна віра, а й історичні відносини, які в майбутньому повинні залишатися такими ж міцними й дружніми.

Щодо європейської інтеграції, то, як зазначив В. Янукович, курс на європейську інтеграцію є одним з найважливіших напрямів співпраці України та Молдови. «Дуже важливо, що Україна і Молдова завжди були партнерами і підтримували (один одного) в міжнародних організаціях», – підкреслив Президент України.

У свою чергу Н. Тимофті зазначив, що в питанні європейської інтеграції позиція України збігається з позицією Молдови.

Щодо економічного співробітництва, то, як інформують ЗМІ, за підсумками 2012 р., а також січня – лютого 2013 р. Україна займає третє місце за обсягами експорту в Республіку Молдова і за обсягами товарообігу серед країн, які здійснюють зовнішньоторговельну діяльність із РМ. За даними Державної служби статистики України, за 2012 р. зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг між Україною та Молдовою становив 1054,32 млн дол. США та зменшився порівняно з аналогічним періодом 2011 р. на 2,6 %. За 2012 р. загальний обсяг торгівлі товарами між Україною та РМ становив 944,713 млн дол. США і зменшився порівняно з 2011 р. на 6,0 %. У січні – лютому 2013 р. загальний обсяг торгівлі товарами між Україною та РМ становив 127,556 млн дол. США і збільшився порівняно із січнем – лютим 2012 р. на 16,6 %. Основні статті експорту: нафтопродукти, продукти харчування (у т. ч. борошно, шоколад і хлібобулочні вироби), цигарки, вугілля, металопродукція, труби, електроенергія, лісоматеріали. Основні статті імпорту: виноградне вино, насіння соняшникове, етиловий спирт, боби соєві, тютюн.

Слід зазначити, що вагомим внеском у загальний українсько-молдовський товарообіг стало збільшення протягом 2012 р. на 52,9 % поставок української електроенергії до Республіки Молдова.

За інформацією ЗМІ, станом на 31 грудня 2012 р. обсяг прямих інвестицій з Республіки Молдова в економіку України становить 37,7 млн дол. США. Найбільше інвестицій надійшло в промисловість, сільське господарство, будівництво, оптову та роздрібну торгівлю, торгівлю транспортними засобами, а також послуги з ремонту, охорони та у сферу соціальної допомоги. Обсяг прямих інвестицій з України в економіку Молдови становить 16,9 млн дол. США. Інвестиції з України в Молдову надійшли у сфери оптової та роздрібною торгівлі, ремонт автомобілів, побутової техніки, інжинірингу та надання послуг підприємцям.

За словами експертів, важливим кроком у поглибленні співпраці між Україною та Республікою Молдова у сфері аграрного комплексу стало проведення XIII засідання Міжурядової українсько-молдовської змішаної комісії з питань торговельно-економічного співробітництва (10–11.11.2011, м. Кишинів), під час якого ряд українських та молдовських наукових установ домовилися активізувати співробітництво, зокрема Український інститут цукрових буряків (м. Київ) та Науково-дослідний інститут «Селекція» Республіки Молдова (м. Белці), Всесоюзний науково-дослідний інститут України (м. Дніпропетровськ), Селекційно-генетичний інститут (м. Одеса), Український інститут рослинництва ім. Юр'єва (м. Харків) та Науково-дослідний інститут рослинництва «Порумбень» Республіки Молдова (с. Пашкань Кріулянського району).

У 2012 р. українські та молдовські вчені продовжили співпрацю в рамках пілотного наукового проекту BS-ERA.NET, спрямованого на спільні дослідження у сферах клімату, навколишнього середовища та енергетики в регіоні Чорного моря. Проект фінансується Європейською комісією в рамках Сьомої рамкової програми розвитку досліджень і технологій на 2007–2013 рр. Триває співробітництво молдовських учених – колишніх представників військово-промислового комплексу з Українським науково-технологічним центром (УНТЦ). Зокрема, два проекти щодо оптоелектроніки та інформаційних технологій схвалені Виконавчим комітетом УНТЦ, і протягом 2012 р. здійснювалось їх фінансування і реалізація. У червні 2012 р. розпочато спільний проект щодо збільшення національних можливостей і розширення досвіду у сфері ядерної безпеки за участі вчених з України, Республіки Молдова, Азербайджану та Грузії. Українські організації представлені Київським інститутом ядерних досліджень і Харківським інститутом фізики і технологій. Від молдовської сторони участь бере Науково-технічний центр «ІНОТЕХ».

Експерти також звертають увагу на співробітництво держав на рівні підприємств і установ. Зокрема, як інформують ЗМІ, налагоджено співпрацю

між українськими і молдовськими науковими організаціями, найбільш активними серед яких є Науково-виробниче підприємство «Карат» (Україна) і Центр оптоелектроніки Інституту прикладної фізики Академії наук Молдови; Інститут фізики НАН України та Інститут прикладної фізики Академії наук Молдови; Державне підприємство «Конструкторське бюро “Південне” ім. М. К. Янгеля» Національного космічного агентства України та Інститут розвитку інформаційного суспільства Академії наук Республіки Молдова; Інститут проблем машинобудування ім. А. Н. Підгорного НАН України та Інститут математики та інформатики НАН Республіки Молдова; Інститут хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України та Технічний університет Молдови; Київський Інститут ядерних досліджень і Технічний університет Молдови; Харківський інститут фізики і технологій і Технічний університет Молдови.

Протягом 2012 р. у Республіці Молдова відбулося вісім міжнародних конференцій за участі науковців з України, зокрема V Міжнародна конференція «Екологічна хімія-2012», Міжнародна наукова конференція «Актуальні питання морфології», VII Міжнародна наукова конференція «Біоетика, філософія і медицина в стратегії забезпечення безпеки людини», VII Міжнародна конференція «Фізичні методи в координаційній і надмолекулярній хімії», Міжнародний науковий симпозіум «Фактори економічного росту в агропромисловому комплексі», наукова конференція «Геополітичні зміни в сучасному світі і перевлаштування міжнародної системи» та ін.

Міжрегіональне і транскордонне співробітництво України з Республікою Молдова здійснюється в рамках двосторонніх угод між регіонами України та Молдови, а також у рамках євро регіонів «Нижній Дунай», «Верхній Прут» і «Дністер».

За інформацією ЗМІ, на сьогодні між територіально-адміністративними одиницями України (Чернівецькою, Вінницькою, Херсонською, Одеською, Черкаською областями, м. Київ) укладено 22 угоди та протоколи про науково-технічне, гуманітарне та торговельно-економічне співробітництво з регіонами Республіки Молдова. Укладено також 23 угоди між регіональними відділеннями Торгово-промислової палати (ТПП) Молдови та регіональними відділеннями ТПП України. У 2010 р. було підписано Угоду про співробітництво між Київською асоціацією роботодавців і Спілкою промисловців, аграріїв і підприємців Придністров'я (СПАП). Також СПАП активно співпрацює з УСПП і Київською областю на підставі угод про співробітництво.

Також важливим елементом українсько-молдовського співробітництва є поглиблення діяльності у сфері культури. Зокрема, як зазначають експерти, співробітництво України та Республіки Молдова в гуманітарній сфері у 2012 р. здійснювалося за такими основними напрямками: культура; освіта; зміцнення зв'язків з українцями, які проживають у Республіці Молдова, включаючи Придністров'я. Проведено ряд різноманітних заходів за участі представників обох країн.

Загалом, на думку експертів, культурне співробітництво України й Молдови успішно тривають в рамках існуючих реалій, проте його активізація, включаючи якісне наповнення разом з достатнім іміджевим супроводом, потребує істотної державної підтримки.

У цьому контексті можна відзначити, що на території Молдови діють 52 навчальні заклади, де вивчається українська мова, з них п'ять у м. Кишинів. У Придністров'ї діє шість навчальних закладів, де викладання здійснюється українською мовою. Українську мову як предмет вивчають ще в 76 школах Молдови.

Водночас відносини Молдови з Придністров'ям залишаються складними, і це впливає на відносини як з Україною, так і з багатьма іншими державами. За даними МЗС, у Придністров'ї перебуває понад 90 тис. українців, тому в Україні вважають доцільним розширити свою дипломатичну присутність у Придністровському регіоні. Про це, зокрема, повідомив спецпредставник діючого глави ОБСЄ з питань конфліктів А. Дешиця. «Хочу підтвердити, що, дійсно, Україна зацікавлена в збільшенні консульської присутності в Республіці Молдова. Це питання вже давно стоїть на порядку денному українсько-молдовських двосторонніх відносин, і це обумовлено великою кількістю українських громадян, які проживають у цій країні, зокрема на території Придністровського регіону», – повідомив він.

Щоправда, за його словами, ці питання є предметом обговорення з Кишиневом, у рамках консультацій між профільними відомствами України та Молдови.

Як відомо, незадовго до розпаду СРСР, 2 вересня 1990 р., п'ять розташованих на лівому березі Дністра районів Молдови оголосили про створення Придністровської союзної республіки в складі СРСР, а потім – незалежної Придністровської Молдавської Республіки (ПМР) з центром у Тирасполі. При цьому місто Бендери і кілька прилеглих до нього правобережних сіл висловилися за входження до складу ПМР. Причиною для такого кроку стали заяви націоналістично налаштованих радикалів у Кишиневі про вихід Молдови із СРСР і можливість її приєднання до Румунії. Влада Молдови не погодилася з рішенням придністровських депутатів і спробувала вирішити проблему, ввівши війська в незвану республіку. У березні 1992 р. у Придністров'ї почався збройний конфлікт, що тривав кілька місяців, до середини липня. У результаті Кишинів втратив контроль над лівобережними районами і Придністров'я стало територією фактично невідконтрольною Кишиневу з усіма атрибутами державності, включаючи власну валюту. Міжнародного визнання Тирасполь не отримав, але активно цього добивається. Молдову такий варіант не влаштовує, вона пропонує придністровцям автономію у складі єдиної держави.

Не сприяє вирішенню болочих проблем і те, що ряд молдовських і румунських організацій виступають за злиття РМ з Румунією. Ще навесні вони організували збір підписів за об'єднання двох країн.

За інформацією деяких ЗМІ, лише 5–7 % жителів Молдови хочуть об'єднатися з Румунією. За даними експертів, ці цифри не змінюються вже багато років. Збір підписів за злиття Молдови та Румунії організував румунський рух «Акціуня-2012». Підписи прихильників об'єднання планується фіксувати одразу у двох країнах. Як ідеться в повідомленні організаторів, надалі підписи будуть направлені в румунський парламент. Уніоністи хочуть вимагати від народних обранців змінити Конституцію Румунії і внести в Основний закон пункт про можливість територіального розширення країни.

Як зазначають експерти, праві радикали в Румунії завжди мріяли про повернення втрачених, як їм здається, територій – Бессарабії та Буковини. Однак у Молдові уніоністський настрої загалом не користується популярністю у населення. Експерти вважають, що дискусія навколо теми об'єднання з Румунією на початку 1990-х років стала однією з формальних причин розколу Молдавії і конфлікту з Придністров'ям. Зокрема, лідер Соціал-демократичної партії Молдови В. Шелін вважає, що публічна демонстрація уніоністських поглядів шкодить переговорному процесу з Придністровською Молдовською Республікою. «Громадяни Придністровської Республіки розуміють, що в Молдові знову розгойдується тема уніонізму і ніякі благі слова, які вимовляє влада з Молдови, не відповідають реальним подіям, які відбуваються в країні», – зазначив політик.

Ідеї об'єднання з Румунією в Молдові, згідно із соціологічними опитуваннями, як зазначалося вище, поділяють не більше 7 % населення. Навіть у молдовському парламенті немає партій, які відкрито проповідують уніонізм. Тим часом у Румунії та Молдові відкрито відбуваються марші й мітинги уніоністів. Шкільні підручники називають відносини з Росією «окупацією». Молодь отримує освіту в сусідній Румунії. Існує спрощена процедура отримання румунського громадянства. Експерти впевнені, що якщо нинішня молдовська влада буде й далі потурати уніоністським рухам, загроза втрати Молдовою своєї державності стане цілком реальною.

У свою чергу президент Румунії Т. Бесеску вчоргове закликав Молдову до об'єднання з Румунією. Про це він заявив у Літньому університеті Ізвору Муреш у румунському повіті Харгіта. При цьому Т. Бесеску зазначив, що більшість населення Молдови не хоче об'єднуватися з Румунією. Проте Молдова все ж таки має об'єднатися із сусідньою державою, і це буде. За його словами, проблема полягає в Конституції Молдови, де йдеться лише про молдаван та молдавську мову. Т. Бесеску вважає, що «бессарабам потрібно проявити ініціативу». «Я сподіваюся і вірю в те, що Молдова почне виправлення цієї ситуації (ідеться про об'єднання Молдови з Румунією). Переважна більшість молдавського населення не хоче цього. Але попросите об'єднання, і ви його одержите», – закликав жителів Молдови румунський лідер. Він зазначив, що в Румунії немає жодної партії, яка не хотіла б об'єднання, тоді як в Молдові найбільша партія – Партія комуністів – є антиєвропейською і виступає проти НАТО.

Разом з тим експерти звертають увагу, що подібні заяви з вуст румунсько-го президента лунають не вперше. Зокрема, він виступив з аналогічною заявою і під час свого візиту до Кишинєва 18 липня.

Звичайно ж, подібні заяви викликають неоднозначну реакцію і в Молдові, і в Україні. Придністров'я, як відомо, виступає проти об'єднання не лише з Румунією, а й з Молдовою в єдину державу. У свою чергу, у Гагаузії збирають підписи для проведення референдуму щодо виходу автономії зі складу Молдови.

За інформацією ЗМІ, у гагаузькому парламенті зареєстровано звернення групи жителів автономії з вимогою повернення в рамки незалежної Гагаузької Республіки, проголошеної 19 серпня 1990 р. Відповідний документ зібрав понад 5 тис. підписів. «Вісімнадцять років існування Гагаузії в складі РМ як автономно-територіального утворення показали, що Молдова абсолютно не бажає бути гарантом виконання норм закону про особливий правовий статус автономії і робить усе, щоб права і повноваження Гагаузії зрівнялися зі звичайними районами Молдови», – наголошується у зверненні.

Члени ініціативної групи зазначають, що керівництво Молдови не бажає прислухатися до думки мешканців регіону та його влади щодо стратегічного вектора руху країни. «У сформованих умовах Гагаузія повинна розглянути можливість перегляду своєї згоди про самовизначення у складі Молдови», – зазначають організатори збору підписів.

Активісти вимагають протягом року привести законодавство РМ у відповідність до закону про особливий правовий статус автономії, і цей закон має отримати статус «спеціального органічного закону». І це має бути зроблено до грудня 2015 р. В іншому випадку може бути проведений референдум щодо виходу автономії зі складу Молдови.

На думку організаторів, на цей референдум може бути винесено питання про ставлення гагаузького народу до входження в Митний союз Росія – Білорусь – Казахстан і до європейської інтеграції.

Тим часом у Центральній виборчій комісії Молдови вважають збір підписів на користь проведення місцевого референдуму в Гагаузії незаконним, оскільки не були додержані передбачені законом процедури проведення місцевого референдуму.

Не залишаються осторонь проблеми взаємовідносин Молдови та Румунії і українські політики. Нещодавно депутат Верховної Ради України Е. Леонов від партії «Свобода» наголосив на тому, що Україна повинна заявити про готовність включення Придністров'я до свого складу у разі, якщо Румунія зробить спробу поглинання Республіки Молдова. «Українські етнічні землі в результаті різних геополітичних подій ХХ ст. виявилися відрізнаними кордонами кількох сусідніх держав. Придністров'я для України не чужа земля. Ми не зацікавлені в розгойдуванні територіальних конфліктів, але не маємо права стояти осторонь, коли зовнішні “гравці” визначають долю наших етнічних земель.

У разі спроби поглинання Молдови Румунією ми повинні чітко заявити про готовність реінтеграції Придністров'я до України», – зазначив парламентар.

Водночас деякі російські політики наполягають на посиленні присутності Росії в Придністров'ї, а В. Жириновський узагалі заявив, що Придністров'я – російська територія.

На думку експертів, подібні заяви як з боку українських, так і з боку російських і румунських політиків не сприяють поліпшенню відносин між країнами (*Політичні відносини між Україною та Молдовою* (<http://moldova.mfa.gov.ua>); *Україна хоче відкрити генконсульство в Тирасполі* (<http://dt.ua>). – 2013. – 6.07; *Украина должна быть готова присоединить Приднестровье* (<http://news.mail.ru>). – 2013. – 5.08; *Приднестровье является румынской землей, как и вся Молдова* (<http://point.md>). – 2013. – 7.08; *У Молдові проходить збір підписів за приєднання до Румунії* (<http://newsradio.com.ua>). – 2013. – 15.04; *Румунія не проти об'єднатись з Молдовою* (<http://ipress.ua>). – 2013. – 13.08; *Члени ініціативної групи зазначають, що «керівництво Молдови не бажає прислухатися до думки мешканців регіону та його влади щодо стратегічного вектора руху країни»* (<http://dt.ua>. – 2013. – 26.06).

Правові аспекти

Е. Бусол, ст. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ, канд. юрид. наук

Конституционные преобразования системы правосудия в Украине

Одним из приоритетных заданий развития Украины, в соответствии с европейскими стандартами, является утверждение независимой судебной власти.

Эксперты предлагают свои рецепты реформирования судебной системы: упразднить Конституционный Суд Украины (КСУ), ввести институт мировых судей, провести люстрацию. Подобные предложения по улучшению системы правосудия были высказаны на Международной конференции «Украинское правосудие – измерение в контексте европейских стандартов», проведенной 12 сентября текущего года и организованной Центром политико-правовых реформ при содействии Посольства Нидерландов и Департамента юстиции США. Так, К. Кломпенхауэр, посол Королевства Нидерландов в Украине, выразил такое мнение по данному вопросу: «Реформа юстиции и прокуратуры, а также внесение соответствующих изменений в Конституцию – необходимый критерий для подписания соглашения». На конференции,

в частности, поднимался вопрос по президентскому законопроекту о внесении изменений в раздел Конституции Украины «Правосудие» в части усиления гарантий независимости судей.

Народный депутат от партии «Батьківщина» А. Яценюк на конференции признал, что оппозиция поддержала инициативу главы государства, однако отметил, что президентский законопроект имеет недостатки, хотя их не детализировал: «Вчитайтесь в законопроект: Devil is in the details». Вместе с тем политик заявил о необходимости ликвидировать Конституционный Суд и передать его функции Верховному Суду Украины (ВСУ). «Базовая норма украинской Конституции, которая определяет, что ВСУ является наивысшей инстанцией в судах общей юрисдикции, должна быть наполнена содержанием. Первым шагом к этому является ликвидация Конституционного Суда Украины», – такое мнение высказал оппозиционный лидер.

Член Конституционной Ассамблеи Н. Онищук, наоборот, считает, что КСУ нужно сохранить, но при этом повысить профессиональный уровень его судей. По его мнению, судьями КСУ должны быть только специалисты с ученой степенью в области права. К тому же необходимо ввести механизм индивидуальной жалобы, чтобы создать институт конституционного контроля, в том числе и за исполнением судебных решений. Н. Онищук не согласен с А. Яценюком и по поводу введения института выборности судей: «Мы должны признать, что опыт стран Европейского Союза не позволяет говорить о выборности судей государственных судов. Эта практика не свойственна современному европейскому конституционализму». По его мнению, вместо этого в Украине стоило бы ввести институт выборных мировых судей. Это позволило бы разгрузить местные суды и сделать правосудие более общественно контролируемым.

Напомним, 5 сентября 2013 г. украинские парламентарии приняли в первом чтении, а 19 сентября 2013 г. – в целом законопроект от 26.02.2013 г. № 2399 «О внесении изменений в некоторые законы Украины относительно исполнения судебных решений», инициатором которого выступил Премьер-министр Украины Н. Азаров. Данный законопроект направлен на подпись Президенту Украины 24.09.2013 г. По мнению авторов, этот документ позволит решить вопрос погашения существующей задолженности по судебным решениям, ответственность за которые несет государство, а также согласует положения законов № 606-XIV «Об исполнительном производстве» и № 4901-VI «О гарантиях государства на исполнение судебных решений».

Инициированный Президентом Украины В. Януковичем законопроект «О внесении изменений в Конституцию Украины относительно усиления гарантий независимости судей» от 04.07.2013 г. № 2522а, который Верховная Рада Украины направила на рассмотрение (экспертизу) Конституционного Суда Украины 5 сентября 2013 г., был в итоге одобрен КСУ.

Согласно документу, предлагается внести в Конституцию Украины следующие изменения: предусмотреть в ч. 3 ст. 55 право каждого лица на справед-

ливое и открытое рассмотрение дела в разумный срок независимым и беспристрастным судом, утвержденным законом.

Изменениями в ст. 85 и 125 предусматривается утвердить, что определение сети судов, их создание, реорганизация и ликвидация осуществляется путем принятия закона.

Изменениями к ст. 106, 126, 128 предлагается усовершенствовать порядок назначения и увольнения судьи. Предусматривается, что судья суда общей юрисдикции назначается на должность бессрочно Президентом Украины. При этом закрепляется, что решение главы государства о назначении судей или освобождении их от должности будут приниматься исключительно на основании и по представлению Высшего совета юстиции (ВСЮ).

Так как пятилетний срок, на который судья назначался на должность впервые, отменяется, то из Конституции Украины исключаются полномочия Верховной Рады Украины по избранию судей на должности и увольнения их с должностей.

Изменениями в ст. 122 исключается положение о сроке полномочий Генерального прокурора Украины.

Изменениями в ст. 125 предлагается наделить Верховный Суд Украины полномочиями по обеспечению одинакового применения норм законодательства Украины всеми судами общей юрисдикции.

Изменениями в ч. 3 ст. 126 предусматривается закрепить, что предоставление разрешения на задержание или арест судьи осуществляется ВСЮ по представлению Высшей квалификационной комиссии судей Украины.

Изменениями в ч. 5–7 ст. 126 осуществляется разграничение оснований для освобождения судьи от оснований для прекращения полномочий судьи, вводятся дополнительные основания для увольнения, а также изменяется порядок прекращения полномочий судьи КСУ в связи с окончанием срока, на который он был назначен.

Срок пребывания в должности судьи предлагается повысить до 70 лет.

Изменениями в ст. 127 предлагается повысить требования к лицам, которые могут претендовать на занятие должности судьи, а также устанавливается, что отбор кандидатов на должность судьи осуществляется на конкурсной основе.

Изменениями в ч. 2 ст. 128 предусматривается урегулировать порядок перевода судей, установить, что перевод судьи возможен только с его согласия, а перевод в суд высшей инстанции осуществляется исключительно на конкурсной основе.

Изменениями в ст. 129 перечень принципов судопроизводства дополняется принципом автоматизированного распределения дел между судьями.

Изменениями в ст. 131 предлагается изменить полномочия и состав Высшей рады юстиции, установив, что 12 из 20 членов будут составлять судьи, назначенные съездом судей Украины. Съезд адвокатов Украины и съезд представителей юридических вузов и научных учреждений назначает по два чле-

на ВСЮ. По должности в состав ВСЮ будут входить Председатель КСУ, Председатель Верховного Суда Украины, председатель Совета судей Украины и Генеральный прокурор Украины. При этом предусматривается, что Генеральный прокурор Украины не участвует в голосовании при принятии Высшим советом юстиции решений относительно судей.

Заключительные и переходные положения законопроекта содержат нормы, направленные на решение организационных и других вопросов, которые возникнут в случае принятия соответствующего законопроекта и направлены, прежде всего, на недопустимость ухудшения положения судей и лиц, которые получили право на занятие должности судьи, в связи с изменениями отдельных положений Конституции Украины.

Согласно обнародованному решению КСУ, законопроект направлен на усиление гарантий независимости судей и в нем отсутствуют риски ограничения прав и свобод граждан. Законопроект, по мнению КСУ, также соответствует международным правовым стандартам.

Однако оппозиция заявила, что не будет поддерживать этот законопроект, и слово сдержала, отказавшись голосовать 10 октября 2013 г. за предложенные Президентом Украины В. Януковичем изменения в Конституцию Украины. По мнению оппозиции, под видом выполнения рекомендаций Комитета министров Совета Европы и Европейской комиссии «За демократию через право» (Венецианской комиссии) усиливается зависимость судебной власти от президентской. «Оппозиция никогда за этот законопроект не проголосует ни при каких обстоятельствах», – заверил первый заместитель председателя парламентского Комитета по правовой политике В. Швец («Батьківщина»).

Первый заместитель председателя Комитета ВР по вопросам верховенства права и правосудия О. Махницкий (партия «Свобода») отметил, что президентским законопроектом предлагается выполнить две основные рекомендации международных организаций в части введения квоты судей в составе ВСЮ в размере 50 % + 1 и отмены положения о назначении судей впервые сроком на пять лет. «Однако президентский законопроект под выполнение этих требований заложил множество положений, которые не касаются выполнения рекомендаций Евросоюза», – такое мнение высказал О. Махницкий.

Основным отличием оппозиционного законопроекта от президентского является направленность первого на отстранение от влияния на судебную власть главы государства и Верховной Рады. Предлагается установить, что судьи назначаются Высшим советом юстиции, который должен состоять из 15 членов, 10 из которых – представители судебной власти, а пять – назначаются парламентом. Предлагается также изменить механизм назначения (увольнения) судей и Генерального прокурора Украины. Некоторые эксперты называют даже опасными предложенные Президентом Украины изменения в Конституцию Украины относительно гарантий независимости судей. Они считают, что Президент Украины посягнул на независимость украинской судебной

системы, и высказывают мнение, что при таких условиях украинские граждане могут окончательно потерять право на честное правосудие. Так, председатель правления Центра политико-правовых реформ И. Колиушко считает, что изменения в Конституцию Украины, предложенные Президентом Украины, усиливают зависимость судебной системы от власти, в частности Администрации Президента. Если на сегодняшний день давление на судей осуществляется оттуда манипулятивными методами, то после принятия изменений все эти методы будут узаконены, будут конституционными. «У Генерального прокурора не будет срока осуществления своих полномочий: как только служит Президенту Украины, то работает, как только неугоден стал – уволить его немедленно», – объясняет И. Колиушко.

Научный консультант Центра им. А. Разумкова Н. Мельник отмечает, что Президент Украины получает исключительное право увольнять и назначать судей, решать все кадровые вопросы. В частности, это касается и судей Конституционного Суда Украины. Это существенно усиливает политическую зависимость судей от Президента Украины. «Законопроект не решает вопроса независимости судей. Когда судья решает дело, исходя из политической ориентации или поощрения, то нельзя говорить о справедливом судопроизводстве. А если судьи зависимы, то простые люди не защищены», – считает Н. Мельник.

Одновременно в Администрации Президента не видят опасностей в этом законопроекте, заявил советник главы государства А. Портнов, и считают, что он, наоборот, будет способствовать деполитизации процесса назначения судей, а Президенту Украины останутся исключительно «церемониальные функции».

Депутаты Партии регионов заявили, что президентский законопроект будет принят в начале 2014 г. Верховом непоследовательности назвал отказ фракций оппозиции голосовать за предложенные Президентом Украины В. Януковичем изменения в Конституцию Украины в сфере судостроительства, учитывая декларируемый данными политическими силами европейский вектор, народный депутат Украины, член депутатской фракции Партии регионов, заместитель председателя Комитета Верховной Рады по вопросам верховенства права и правосудия Д. Шпенюк. Он считает, что проект изменений в Конституцию Украины в сфере судостроительства, предложенный оппозиционными политическими силами, подан с нарушением требований Основного закона и не может быть принят в парламенте в нынешнем виде. «Оппозиционный законопроект предполагает внесение изменений в так называемую защищенную часть Конституции, в частности в XIII раздел («Внесение изменений в Конституцию Украины»). Проект изменений в данный раздел может вноситься либо Президентом Украины, либо как минимум 300 народными депутатами. В то же время под оппозиционным законопроектом стоит лишь 165 подписей». Он подчеркивает, что даже в том случае, если бы оппозиционеры собрали необходи-

мые 300 подписей, принятие проекта изменений в Конституцию Украины требовало бы соблюдения чрезвычайно долгой и чрезвычайно сложной процедуры, которая может растянуться на долгие годы. В частности, на финальном этапе необходимо проведение всеукраинского референдума. Политик отмечает, что оппозиционный проект следовало бы отправить на экспертизу Венецианской комиссии. Также он должен получить вывод Конституционного Суда Украины. Все это тоже является достаточно непростым и небыстрым процессом. «Хочу отметить, что проект изменений в Основной закон, предложенный Президентом Украины В. Януковичем, уже прошел необходимые стадии предварительного рассмотрения, получив одобрение и от европейских экспертов. К тому же предложенные в нем новации отчасти учитывают и те предложения оппозиции, которые составлены на основе рекомендации Европы», – подчеркнул депутат.

Что касается самой Европы, то стоит отметить, что содокладчики Мониторингового комитета Парламентской ассамблеи Совета Европы по Украине М. Репс (Эстония) и М. де Пурбе-Лундин (Швеция) призвали все политические силы в украинском парламенте к скорейшему принятию поправок в Конституцию Украины, направленных на укрепление независимости судебной власти. На этом акцентировал внимание народный депутат, член парламентской фракции Партии регионов, председатель украинской делегации в ПАСЕ И. Попеску. М. Репс и М. де Пурбе-Лундин отмечают, что принятие и эффективная реализация этих реформ очень важна в контексте предстоящего подписания Соглашения об ассоциации Украины с ЕС, подчеркивая, что подписание данного документа они решительно поддерживают. По словам И. Попеску, заявленное содокладчиками вселяет уверенность в том, что Соглашение об ассоциации Украины с ЕС будет подписано. По убеждению И. Попеску, это свидетельствует «о той поддержке, которую украинская власть в лице Президента, правительства, парламента и всего украинского народа имеет от представителей в Парламентской ассамблеи Совета Европы из разных стран, и прежде всего от представителей стран ЕС, с тем чтобы мы подписали Соглашение об ассоциации».

Несмотря на существующие политические разногласия, можно считать, что в сентябре 2013 г., наконец, завершился очередной этап развития процесса реформирования конституционных основ организации и деятельности судебной власти в Украине, поскольку Конституционный Суд Украины обнародовал свое заключение, которым признал проект закона Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины относительно усиления гарантий независимости судей» соответствующим требованиям ст. 157 и 158 Основного закона.

Украинский парламент 10 октября 2013 г. принял постановление о том, чтобы принять за основу и в целом законопроект № 2522а «О внесении изменений в Конституцию Украины относительно усиления гарантий независимости судей», что является важным для дальнейшего реформирования судопро-

изводства нашего государства, его приближения к европейским стандартам, а также для выполнения условий подписания соглашения об ассоциации Украины с Европейским Союзом.

Подводя итоги, можно сделать вывод, что Украина уверенно идёт курсом приведения конституционного законодательства в соответствие с передовыми европейскими стандартами. Украинскому государству чрезвычайно важна позитивная оценка Совета Европы в вопросе реформирования судебной системы в Украине. Однако реформа юстиции, наряду с конституционными изменениями, должна включать в себя и действенность законов, то есть все граждане Украины должны получать реальный доступ к справедливому, прозрачному и независимому суду и в итоге иметь устоявшуюся практику исполнения судебных решений. Неоценимыми и чрезвычайно важными для судьбы государства в данном случае будут учет мнений экспертов, юристов, в том числе и зарубежных, по вопросам конституционного преобразования системы правосудия (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Александрова А. Эксперты предложили свои рецепты реформирования судебной системы // Закон и бизнес. – 2013. – № 39 (1129). – 28.09–4.10; LB.ua (http://lb.ua/news/2013/09/23/228584_ukraina_vishla_finishnuyu_pryamuyu.html); Интерфакс-Украина (http://www.novostimira.com.ua/news_71202.html); Судебно-юридическая газета (<http://sud.ua/news/2013/09/19/54767-prinyat-zakon-o-vnesenii-izmenenij-v-nekotore-zakoni-ukraini-otnositelno-ispolneniya-sydebnikh-reshenij>); Укррудпром, (http://www.ukrudprom.ua/digest/Viktor_YAnukovich_poluchil_pravo_naznachat_sudey_pogiznenno.html); Обзорзеватель (<http://obozrevatel.com/politics/75268-prohozhdenie-zakonoproekta-ob-usilenii-garantij-nezavisimosti-sudej-budet-neprostyim-yurist.htm>); РБК-Украина (<http://www.rbc.ua/rus/news/politics/vr-predvaritelno-odobrila-izmeneniya-v-konstitutsiyu-ob-10102013113700>); Сайт Партии регионов (<http://partyofregions.ua/news/524c0c4bc4ca42406f000052>; <http://poslezavtra.com.ua/verxovnaya-rada-rassmotrit-opasnyj-zakonoproekt-osudyax>).*

А. Худенко, власкор СІАЗ НБУВ

Великий Державний герб України: історія питання і перспективи в оцінках експертів

Тривалий час в Україні ведеться дискусія щодо великого Державного герба України, але до сьогодні єдиної точки зору стосовно цього питання не вироб-

лено. Як відомо, 18 липня 2009 р. Кабінет Міністрів України затвердив Положення про великий Державний герб України і парламент мав розглянути його вже у вересні або на початку жовтня цього ж року. У разі затвердження, Україна отримала б великий герб. У ст. 20 (§ 3–4) Конституції зазначається: «Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба України та герба Війська Запорізького законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України. Головним елементом великого Державного Герба України є Знак Княжої Держави Володимира Великого (малий Державний Герб України)». Уряд ухвалив як великий герб проект колективу О. Івахненка, що є доопрацюванням попередніх кількох проектів і відрізняється від них суто косметично. Проект включав зображення малого герба в центрі, по боках від нього – фігури лева і запорізького козака, знизу – синьо-жовта стрічка, а зверху – княжа корона. На жаль, у проекті залишився ряд помилок і неточностей, тому його так і не було внесено на розгляд Верховної Ради України.

Проект великого герба України авторського колективу О. Івахненка (2009)

У Європі великі герби – а деякі країни ще й середні (!) – мають Бельгія, Болгарія, Велика Британія, Грузія, Данія, Естонія, Ісландія, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Сербія, Чехія і Швеція.

Разом з тим, як зазначають експерти, не мають їх Австрія, Азербайджан, Боснія і Герцеговина, Вірменія, Греція, Ірландія, Іспанія, Молдова, Німеччина, Норвегія, Польща, Росія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Хорватія, Чорногорія та Швейцарія. Такі країни, як Білорусь, Італія, Македонія, Франція та Туреччина взагалі мають герби, що не відповідають жодним правилам геральдики.

Дехто з експертів вважає впровадження в Україні великого герба виправданим і потрібним. Головна вимога при цьому – чітко розподілити сфери використання великого та малого герба України.

У процесі розробки проекту нової Конституції України фахівці ще остаточно не визначились щодо великого Державного герба. Проте, як зазначив перший Президент України, голова Конституційної Асамблеї (КА) Л. Кравчук, Основний закон має містити лише одне поняття – «герб», без уточнення, малий чи великий, тому малий герб повинен мати повноправний статус. Зокрема, Л. Кравчук зазначив, що великий герб варто було узаконити ще на початку незалежності. Оскільки цього не сталося, то час згаяно, і питання впровадження великого герба втратило свою актуальність. У зв'язку з цим можливі відповідні зміни до Основного закону – вилучення з Конституції України положення про «великий державний герб».

Цю інформацію підтвердив член Конституційної Асамблеї, перший посол України в Росії М. Крижанівський. «Колись питання герба треба вирішувати. У проекті конституційних змін положення про герб може бути винесеним з розділу про основи конституційного ладу. Можливо, що державним гербом буде залишений нинішній, а про великий мова вже не йтиме», – повідомив М. Крижанівський.

Повертаючись до історії питання, доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, співавтор малого Державного герба А. Гречило зазначив, що коли у 1996 р. ухвалювали Конституцію і в ст. 20 розписували державні символи, то розділили державний герб на дві частини – великий та малий. «За пропозицією геральдичного товариства до тексту Основного закону включили тільки один герб. Проте в конституційну ніч після суперечок записали малий та великий», – наголосив А. Гречило.

При цьому, за його словами, великий герб описали поверхнево: його обов'язковими елементами мають бути малий герб та символ Війська Запорізького.

За словами А. Гречила, ще в 1991 р. він розробив проект великого герба, проте тоді його затвердження заблокували. Малий герб став результатом компромісу з комуністичною більшістю у Верховній Раді. «Коли 1991 р. в Україні відбувався конкурс на проект Державного герба, були ілюзії, що держава розвиватиметься в цивілізований спосіб. Тому в нашому проекті (який я готував разом з І. Турецьким) і була пропозиція великого герба, який розширював би уявлення про країну», – зазначив А. Гречило.

За його словами, цей проект переміг у конкурсі. Було запропоновано і малий, і великий герб. У малому зберегли тризуб в оливковому вінку, що апелював до традиції УНР. У проекті великого герба були ще дві фігури щитотримачів, а саме: давньоруський ратник і запорізький козак. Перший підкреслював спадкоємність від Київської Русі, другий – традиції Війська Запорозького та Гетьманщини. «Нас викликали до Києва для остаточного узгодження деталей проекту Державного герба, який мала затвердити Верховна Рада. Під час

обговорення усунули оливковий вінок: мовляв, не треба натяків на УНР. Оскільки більшість у парламенті становила тоді прокомуністична “група-239”, ми погодилися, що не варто подавати проект великого герба, щоб його не забалакали та провалили», – підкреслив А. Гречило.

Він повідомив, що остаточний варіант разом з ними розробляв київський графік О. Кохан (він увійшов до призерів конкурсу, на який також подавав проекти великого й малого герба). Однак, оскільки колізії все одно виникали, вирішили в проекті постанови згадати й про великий герб, який колись буде. Тобто питання великого та малого герба повернулось як політичний компроміс. «Проте 19 лютого 1992 р. у Верховній Раді постанова не набрала потрібної кількості голосів. І тоді Президент Л. Кравчук звернувся до комуністичної більшості: мовляв, Україна вже й так незалежна держава, необхідно видавати паспорти, розвивати дипломатичну мережу, друкувати гроші (а радянські грошові знаки вже не функціонували), тому все одно потрібен новий герб, затвердьмо тризуб як малий герб, а там видно буде», – зазначив експерт.

І додав, що така пропозиція була затверджена того ж дня. Про великий герб надалі ніхто не згадував аж до 1996 р., коли розглядали проект Конституції. «Я тоді підготував пропозиції від Українського геральдичного товариства, за якими вдалося переконати членів Конституційної комісії, що достатньо лише одного герба. Таке формулювання й було включено в остаточний законопроект», – наголосив А. Гречило.

Проте, за його словами, обставини склалися так, що найбільші суперечки виникли навколо ст. 10-ї – про мову, 20-ї – про символи, та про статус Криму. Очевидно, що не це основне в Конституції, але така була ситуація. Знову як компроміс постало питання про великий герб, і в ст. 20 вписали, що колись він буде.

Проект великого герба України авторського колективу О. Івахненка (1996)

Після 1996 р. було створено кілька державних комісій, які розробляли проекти великого герба. Було досягнуто попередньої згоди, що елементами

великого герба будуть тризуб, галицький лев та козак з рушницею. Проте деталі тонули в суперечках, і жоден проект не міг претендувати на 300 голосів у сесійному залі. Зокрема, у січні 2001 р. до Верховної Ради України надійшов законопроект «Про великий Державний герб України» (реєстр. № 5274-1). Документом пропонувалося затвердити великий Державний герб України, який є зображенням на синьому щиті золотого Знаку Княжої Держави Володимира Великого (малого Державного герба України); над щитом – відтворення великокняжого вінця і синьо-золотого шатра. По обидва боки щита зображено щитотримачів: справа – золотого лева, зліва – козака з мушкетом. Під щитом – стрічка, що поєднує національні кольори, – синій та жовтий; під стрічкою – золоті колоски пшениці, скріплені кетягом калини.

Запропонований варіант, на думку експертів, мав низку помилок і неточностей, частину з яких згодом виправили. Геральдисти вважають, що використання корони в гербі не відповідає ні історичній традиції, ні теперішньому державному устрою України. Справа в тому, що корони використовуються або на гербах монархій, або як данина історичній традиції – так, корона Св. Стефана на гербі Угорщини є історичною короною Угорського королівства, символом угорської державності протягом кількох століть. Між гербовим щитом і короною в проекті О. Івахненка розміщено намет. У геральдиці намет використовується переважно як прикраса для лицарського шолома і не несе практично ніякого символічного навантаження. Крім того, українській територіальній традиції намет не властивий. Присутність намету в Державному гербі можна трактувати хіба як непотрібну декоративну прикрасу між короною (влада) і щитом із Тризубом (народ).

Крім того, на думку фахівців, козак, поданий у проекті як герб Війська Запорозького, не відповідає йому ні іконографією, ні кольорами і, фактично, є новим гербом. Так, на запорозькому гербі козак повернутий корпусом у протилежний від проектного бік (через це фігура козака в проекті є неприродною), в оригіналі козак має демократичний червоний, а не золотий, багато розшитий жупан. Таким чином, не виконується ст. 20 Конституції України, де чітко зазначається, що «Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням ... герба Війська Запорізького...».

Фахівці також зауважили, що жупан з візерунками фігурував на гербі при тих гетьманах, які прагнули встановити своє одноосібне правління, обмежити козацьку демократію.

Експерти зауважують, що в іконографії лева відчувається невпевненість (невеликий крок) і скутість (деякі анатомічні вади на деяких проектах). Крім того, лев, поданий у деяких проектах як герб Галицько-Волинської держави, не може так трактуватися, оскільки не має золотої корони галицького лева. Щитотримачі, які повинні символізувати соборність України, не виконують цієї ролі, оскільки не покривають усіх українських земель: поза соборністю, зокрема, опинилися Слобожанщина і Крим.

Також, на думку експертів, у геральдиці фігури, зображені неприродно перевернутими, символізують смерть, занепад, зворотнє трактування символу. У проекті великого герба під щитом лежать перевернуті колоски пшениці, що геральдисти трактують як занепад сільського господарства, голод, злидні.

Тим часом Міністерство культури України з 23 жовтня 2007 р. по 1 вересня 2008 р. проводило конкурс проектів великого Державного герба України. Персональний склад комісії затверджувався урядом. Діяльність комісії здійснювалася на громадських засадах. Згідно з положенням, комісія була консультативно-дорадчим органом при Кабміні, основним завданням якої був відбір проектів ескізів, поданих на конкурс на найкращий ескіз великого герба України, і визначення його переможців. Як сказано в положенні, усі свої рішення Комісія з проведення конкурсу на найкращий ескіз великого Державного герба України приймала відкритим голосуванням простою більшістю. Рішення ж щодо підсумків конкурсу вона приймала таємним голосуванням двома третинами голосів присутніх на засіданні членів комісії. У цьому випадку остаточного рішення також не було прийнято.

За словами автора одного з проектів великого герба О. Руденка, великий Державний герб не був затверджений виключно через особисті амбіції політиків. «Кожному хочеться, щоб його ім'я було поруч із рішенням, а фахівців слухати не бажають», – зазначив експерт.

При цьому, як зазначає А. Гречило, з точки зору геральдики, великий Державний герб Україні не властивий. За його словами, великі герби – це спадок геральдичних традицій імперій, коли кожне нове територіальне придбання відображали в титулі монарха, а також фіксували на великому гербі, який доповнювали геральдичним символом новопродбаного чи завойованого краю. Це добре видно, наприклад Габсбурзької та Російської імперій. Так, наприкінці XVIII – на початку XIX ст. кордони монархії Габсбургів змінювалися ще кілька років. Після кожної зміни цісар видавав декрет, який визначав новий повний імператорський титул і великий герб. А взагалі великі герби формують за різними принципами – або шляхом доповнення головного символу знаками основних провінцій, або коли так званий малий герб отримує додаткові геральдичні елементи: щитотримачі, вінки, девізні стрічки тощо. Нині великі герби мають переважно старі монархії. Наприклад, у державному гербі Данії є три сині короновані леви та дев'ять червоних сердець на золотому щиті. Великий герб (його ще називають королівським) доповнено й династичними знаками, і провінційними, і щитотримачами, девізом, орденом та іншими деталями. Унаслідок Першої світової війни розпалися імперії, утворилися республіки, і політики молодих держав іноді теж бавилися в малі та великі герби. Наприклад, на початку 1920-х років у Латвії та Чехословаччині, які були республіками, затвердили навіть не по два, а по три герби. Якщо в малому гербі ЧСР поєднали символи Чехії та Словаччини – двох основних складових молодій держави, то в середньому гербі ще з'явилися знаки Сілезії,

Підкарпатської Русі та Моравії, а на великому була символіка дрібніших адміністративних земель і різні позашитові елементи. Натомість у Латвії середній і великий герби включали незмінний малий герб, доповнений новими позашитовими деталями. Великі герби використовують скрізь вищі органи державної влади, а малі – в усіх інших випадках.

Сьогодні ті ж Польща і Російська Федерація не мають великого герба, хоча це країни з давніми монархічними традиціями. «Герби у них досить прості – щит, одна фігура й максимум два кольори», – зауважує А. Гречило.

На думку експертів, великий герб зазвичай з'являється тоді, коли в державу входять кілька самобутніх територій зі своїми традиційними символами. Україна ж є унітарною державою, і тому великий герб їй не потрібен.

Експерти зазначають, що сьогодні великі герби використовуються тільки главами держав або вищими державними органами. У структурах державної влади зазвичай використовують прості герби. «Нинішній український герб апелює до ідеї соборності. Тризуб був затверджений ще в 1918 р., він несе ідею об'єднання українських земель, апелюючи до спадку Київської Русі. Для України великий герб як такий не потрібен», – підсумовує А. Гречило.

О. Руденко, зазначаючи зі свого боку, що комбінація проекту великого герба з галицьким левом, козаком і тризубом подобається, погоджується: «Тверезо дивлячись на ситуацію, єдиним гербом має бути нинішній малий».

Експерти переконані, що політичні спекуляції не залишають шансів на досягнення компромісу стосовно великого герба. Крім того, не дуже зрозуміло, хто і як буде використовувати такий символ. Наприклад, заміна національних і закордонних паспортів на екземпляри з великим гербом може стати суттєвою фінансовою витратою. «Сенсу в затвердженні великого герба дійсно немає. Час, коли це можна було зробити безболісно, вже минув. Існуюча символіка сприйнята країною й себе виправдала», – вважає А. Гречило.

Подібну думку висловив історик та мистецтвознавець В. Скуратівський. За його словами, розпочинати через майже чверть століття існування держави дискусію про структуру чи будову герба недолуго. «Ми маємо герб, і починати знову розмови, кого і як помістити на великий державний герб недоречно», – зазначив він.

Утім, не всі вважають великий герб зайвим. Колишній віце-прем'єр-міністр М. Жулинський, який на початку двотисячних років очолював комісію з розробки великого герба, наголошує на його стратегічному призначенні. «Комісія схвалила ескіз герба: передбачалося поєднати Україну символічними образами галицького лева та запорозького козака. Великий герб має бути символом об'єднаної України», – вважає М. Жулинський.

Ряд експертів погоджуються з подібним твердженням і вважають, що великий Державний герб мав би бути атрибутом незалежної держави. Його створення не повинно бути предметом ані політичних та ідеологічних суперечок, ані довільного мистецького фантазування, пошуками навмання.

Крім того, на їхню думку, створення Державного герба не може відбуватися поза громадським обговоренням. У протилежному випадку воно може перетворитися на закулісні політичні інтриги. Вони переконані, що герб держави мусить бути втіленням її національної ідеї, фокусувати в собі головні етапи її становлення та багатівікового розвитку. І водночас все це має вміщуватися в канони геральдики (*Л. Кравчук: Великий Державний герб Україні не потрібен // <http://mydim.ua>. – 2013. – 22.08; Україна може залишитись без великого герба // <http://www.bbc.co.uk>. – 2013. – 21.08; Україна може позбутися свого великого герба // <http://tsn.ua/politika>. – 2013. – 21.08; Малий та великий герб України // <http://www.gazeta.lviv.ua>. – 2013. – 29.08*).

В об'єктиві – регіон

С. Горвая, науч. сотр. ФПУ НБУВ, канд. наук по соц. коммуникациям

Проблемы Крыма не должны стать международными...

В контексте приближающегося саммита в Вильнюсе, на котором должно определиться ближайшее будущее формата отношений Украины с Евросоюзом и Россией, особое внимание обозревателей и политологов привлекает ситуация в Крыму. Эксперты не исключают, что, стремясь помешать подписанию Украиной Соглашения об ассоциации с ЕС, Россия попытается разыграть крымскую карту, превратив Крым в горячую точку. Так, директор киевского Центра ближневосточных исследований И. Семиволос подчеркивает: «Априори много людей и в России, и в Украине склонны думать о татарах как об угрозе для Крыма. Поэтому Россия постоянно ищет факты или что-то похожее на факты, которые бы подтверждали страхи, и они при желании всегда найдутся». По его мнению, информационная война нужна России для того, чтобы поддерживать постоянное напряжение в Крыму. Русскоязычное население Крыма, которое пребывает под влиянием российской пропаганды, постоянно ожидает нападения террористов или войны и пребывает в тревожном состоянии. По словам эксперта, «их легко убедить в том, что единственный спаситель – это Россия и Черноморский флот, а все остальные предадут и не защитят. Эта политика построена на том, чтобы пугать людей и через страх заставить их объединиться вокруг Кремля, который может всех спасти от угроз».

Конечная цель этой информационной кампании – сорвать подписание Соглашения об ассоциации с Евросоюзом, которое должно состояться в ноябре в Вильнюсе, считает директор компании стратегического консалтинга Berta

Communications Т. Березовец. «Россия пытается создать два конфликтных очага в Украине: в Крыму и на Закарпатье, где у них есть поддержка. В связи с этим в Крыму активно работают российские политтехнологи вместе с Главным разведывательным управлением Генштаба российской армии и Службой внешней разведки РФ для того, чтобы создать конфликтную зону между татарами и русскоязычными жителями Крыма и таким образом дестабилизировать ситуацию», – комментирует Т. Березовец.

По его мнению, в ход могут пойти разного рода провокации, такие как осквернение мусульманских или христианских святынь, бытовые конфликты, распространение порочащей информации и много другое. Массовые волнения в этих регионах должны вызвать сомнение у европейских коллег, нужно ли принимать Украину как нестабильную страну (<http://news.finance.ua/ru/~2/0/all/2013/09/15/308927>. – 2013. – 15.09).

В этом контексте особое внимание к себе сегодня привлекает активизация различных альтернативных межгрупп крымскотатарских – организаций и направлений, одной из которых является исламская партия «Хизб ут-Тахрир». Ее деятельность на территории Украины, в частности, Крыма становится все более активной. Так, на 7 октября в Симферополе был запланирован международный форум исламской партии «Хизб ут-Тахрир» под названием «Исламский призыв на постсоветском пространстве и «Хизб ут-Тахрир»: реалии и вызовы». Правда, он не состоялся. По данным СМИ, в последний момент руководство Украинского театра, где организаторы планировали форум, отказало в предоставлении помещения для его проведения. Как сообщил глава информационного офиса «Хизб ут-Тахрир» Фазыл Амзаев, поводом для отказа стала несвоевременная оплата аренды зала. «По закону руководство театра не могло расторгнуть договор аренды. Несвоевременная оплата не является основанием для этого. Наши юристы готовят иск в суд», – заявил Ф. Амзаев.

В ответ на отказ руководства театра в аренде помещения, по разным данным, от 200 до 700 хизбов, устроили несанкционированный митинг на площади Ленина.

На акции было объявлено, что в Украине, России, Казахстане и других странах организация необоснованно дискредитируется властями, а ряд украинских СМИ дает недостоверную информацию о деятельности «Хизб-ут-Тахрир». Представители организации пояснили, что целью «Хизб-ут-Тахрир» является сохранение ислама и просвещение крымских татар, однако организации приписываются попытки свержения действующей власти, террористических действий и нарушений законодательства, что не является правдивой информацией (http://e-crimea.info/2013/10/07/71289/Storonnikam__Hizb_ut_Tahrir__otkazali_v_provedenii_foruma_v_Simferopole_FOTO_.shtml,07.10.2013).

Ф. Амзаев заверил, что «Хизб ут-Тахрир» в Украине не пытается изменить государственное устройство и ведет лишь просветительскую деятельность. Присутствующий же на митинге председатель центрального информационно-

го офиса «Хизб ут-Тахрир» О. Бахаш из Ливана заявил, что партия не имеет военизированных формирований и не занимается вербовкой мусульман на войну в Египте или Сирии, в чем обвиняют «хизбов».

В свою очередь представители некоторых других течений ислама в Крыму уверены, что «Хизб ут-Тахрир» занимается деструктивной деятельностью. По их словам, указанная организация вносит раскол в крымско-татарское общество и не имеет отношения к исламу. Аналогичного мнения придерживается и глава Духовного центра мусульман Крыма Р. Велиев. «По мнению религиозных ученых, “Хизб ут-Тахрир” является сектой, а ее идеология не имеет отношения к исламу вообще. Подчеркиваю, указанная организация занимается политикой, а не религией», – заявил Р. Велиев (<http://vesti.ua/krym/20050-v-islamskie-radikaly-idut-v-krymu-prinjavshie-islam-slavjane>, 08.10.2013).

Глава Крымского научного центра исламоведения А. Булатов не согласен с таким заявлением: «В правовом поле Украины нет понятия “секта”. Все религиозные организации равны перед законом. В Крыму члены “Хизб ут-Тахрир” ни от кого не отделялись».

СМИ сообщают, что в Симферополе не состоялось проведение не только международного форума исламской партии «Хизб ут-Тахрир», но и запланированной конференции мусульманок, которую сорвали сообщением о том, что помещение Симферопольского музыкального училища, где она должна была состояться, – заминировано (http://ecrimea.info/2013/10/07/71273/Konferentsiyu_musulmanok_v_Simferopole_sorvali_soobscheniem_o_bombe.shtml, 10.07.2013).

Обращает на себя внимание также деятельность исламских организаций в Крыму в разрезе ситуации в Сирии. Ранее народный депутат Украины экс-начальник крымской милиции Г. Москаль сообщал, что, по данным его источников, более 250 крымских татар воюют в Сирии против Асада. «Туда их одновременно вербуют Хизб ут-Тахрир, салафиты и Такфир валь Хиджра. СБУ и наше Министерство иностранных дел делают вид, что ничего не произошло и создают видимость мнимого благополучия», – подчеркнул народный депутат (<http://crimea.vgorode.ua/news/190143-v-syruu-vouiuut-250-krymskykh-tatar-moskal>, 10.09.2013).

Эту же информацию подтвердил посол Сирии в Украине Мохамед Саид Акиль, отвечая на вопрос об участии граждан Украины, в частности крымских татар в конфликте. Он подчеркнул: «Среди террористов есть представители 83 стран, в том числе из Украины» (правда, позднее Мохамед Саид Акиль заявил, что располагает доказательствами участия граждан Украины в сирийской войне на стороне повстанцев из средств массовой информации) (http://censor.net.ua/news/252302/sredi_terroristov_est_predstaviteli_83_stran_v_tom_chisle_i_ukraintsy_posol_sirii, 04.09.2013).

Тогда же оперативно информацию сирийца подтвердил М. Джемилев. «Я знаю один случай о том, что погиб крымский татарин. Он приверженец

организации «Хизб-ут-Тахрир»», – сказал М. Джемилев (<http://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/09/4/6997285/>, 04.09.2013). По его словам, среди приверженцев «Хизб-ут-Тахрир» ведется активная агитационная работа о необходимости помогать сирийским «братьям».

В соответствующем пресс-релизе Службы безопасности Украины на данную тему говорится, что СБУ будет осуществлять проверку заявлений некоторых политиков и иностранных дипломатов относительно возможного участия украинских граждан в вооруженном конфликте в Сирии. Такие мероприятия уже проводятся определенное время, и ни одного подтверждения эта информация не получила.

При этом народный депутат Украины от Партии регионов В. Колесниченко считает, что, в случае получения доказательств участия крымских татар в военных действиях на территории Сирии, их необходимо будет привлечь к уголовной ответственности. «Волнует то, что в событиях, которые происходят на сегодняшний день, принимают участие граждане Украины – крымские татары. Я понимаю, что крымский меджлис открестился от этого. Но если представители крымских татар принимали участие в войне на территории Сирии против законного правительства, нас это должно настораживать и волновать. Это говорит о том, что наши граждане являются незаконопослушными, а в результате это можно по-разному трактовать», – заявил В. Колесниченко (<http://www.panoptikon.org/articles/45720-kolesnichenko-esli-krymskie-tatary-voevali-na-storone.html>, 04.10.2013).

Исламская организация «Хизб-ут-Тахрир» в свою очередь отрицает свою причастность к вербовке людей для участия в вооруженных конфликтах в Сирии и финансировании военных конфликтов (<http://vesti.ua/krym/20280-islam-skaja-organizacija-v-krymu-otkrestilas-ot-verbovki-naemnikov-v-siriju>, 09.10.2013)

Несмотря на это, в Интернете циркулирует информация даже относительно финансовой компенсации крымчанам за участие в войне. Так, российский политолог К. Геворгян в своем комментарии ситуации сказала: «Допускаю, что десять процентов крымских татар, из тех, кто уходит в «Хизб-ут-Тахрир», делают это идейно. Но в большей степени – это возможность подзаработать... Беседы с палестинскими террористами свидетельствуют, что люди, которые уходят в шахида, не видят другого выхода. Идея для них служит декорацией. И старший брат идет в шахида, чтобы «добыть» для семьи, которую нужно кормить, 30 тыс. дол. И к религии это не имеет отношения» (<http://news.finance.ua/ru/~2/0/all/2013/10/02/310099>, 02.10.2013).

СМИ также сообщают, что, по некоторым данным, лояльные сирийскому правительству посредники пытаются вербовать отставных командиров специальных подразделений в России, Украине, Беларуси и Средней Азии. Предпочтение отдаётся офицерам, которые принимали участие в боевых действиях против иррегулярных сил противника. Причём сирийские предложения не подразумевают непосредственного участия иностранных офицеров в воору-

жённых столкновениях. Им отводится роль инструкторов личного состава, специально подобранного из правительственной армии. А также советников при Генеральном штабе ВС Сирии для планирования спецопераций. Зарплата, по западным меркам, предлагается относительно невысокая – 2–3 тыс. дол. в месяц. Но сулят повышенное денежное довольствие после «окончательной победы» над боевиками (<http://argumenti.ru/talks/n407/286602>, 26.09.2013).

Обращает на себя особое внимание заявление лидера меджлиса, народно-го депутата М. Джемилева, который обвинил крымских «хизбов» в сотрудничестве с украинскими и российскими спецслужбами. Он и прежде выступал с критикой в их адрес, в частности, обвиняя в вербовке крымских татар для войны в Сирии против режима Б. Асада, но столь откровенное заявление М. Джемилев сделал впервые. Он отметил, что в служебных документах СБУ меджлис называют ведущей оппозиционной силой в стране и предлагают ряд мер, в том числе и мобилизацию всех крымскотатарских организаций, невзирая на их идеологию, против меджлиса. А российскую разведку, говорит М. Джемилев, меджлис не устраивает, потому что именно он является «главной политической силой, которая препятствует реализации стратегических интересов России в Крыму... Поэтому указанные спецслужбы поддерживают любые организации, которые можно использовать для дискредитации и раскола крымских татар. В том числе и “Хизб ут-Тахрир»» (<http://vesti.ua/krym/19919-nardep-dzhemilev-obvinil-hizb-ut-tahrir-v-sotrudnichestve-s-sbu-i-fsb-rossii>, 07.10.2013).

Председатель информационного офиса «Хизб ут-Тахрир» в Украине Ф. Амзаев в свою очередь отметил, что подобными заявлениями М. Джемилев дискредитирует себя в глазах крымской общественности. «Наша организация представлена в 40 странах мира. Мы не сотрудничаем со спецслужбами и правоохранительными органами. “Хизб ут-Тахрир” существует около 60 лет, и мы начали работать еще в те времена, когда М. Джемилев еще не участвовал в национальном движении», – заявил Ф. Амзаев.

По его мнению, высказывание лидера меджлиса свидетельствует о том, что он не имеет представления о реальной ситуации в мусульманском сообществе Крыма (<http://15minut.org/article/hizby-zaverili-chto-strojat-halifat-bez-uchastija-specsluzhb-2013-10-04-15-15>, 04.10.2013).

Примечательно, что тема вербовки со стороны «Хизб ут-Тахрир» наемников в Сирию актуальна и для наиболее близкого Украине соседа – России. Так, на прошедшей неделе в Москве был арестован вербовщик запрещенной исламской радикальной организации Хизб ут-Тахрир аль-Ислами. Как сообщают правоохранительные органы, он был задержан в самом центре столицы, у мечети в районе Старого Толмачевского переулка, где он вел переговоры с прихожанами, уговаривая их поучаствовать в работе одной из ячеек партии (<http://www.city-fm.ru/news/show/100444212.html>, 07.10.2013).

Также российские СМИ сообщали и о других арестах десятков членов «Хизб ут-Тахрир» в Татарстане, Башкортостане, Курганской, Челябинской и других областях.

Первый замдиректора ФСБ РФ С. Смирнов проинформировал, что в Сирии находятся в качестве наемников около 300–400 выходцев из России. «Специально мы этот вопрос не обсуждали. Но в узком кругу обменялись мнениями по поводу развития ситуации и констатировали, что все страны ШОС затронуты этой проблемой. Вербовка наемников действительно существует», – сказал он (<http://vmdaily.ru/news/2013/09/20/neskolko-soten-rossiyan-voyuuyut-v-sirii-214731.html>, 20.09.2013).

Также проблема крымских татар обращает на себя внимание в русле грядущего подписания Соглашения об ассоциации с ЕС. Особенно примечательно данная тема выглядит с позиции заявления члена Совета представителей крымскотатарского народа при Президенте Украины В. Абдураимова, который подчеркнул: «Если ЕС без учета этих предложений (чтобы крымские татары, которые находятся в других странах, после ассоциации имели возможность переселиться в Крым) будет все-таки настаивать и по политическим мотивам примет решение о подписании Соглашения об ассоциации – я не исключаю, что актуализируется вопрос о законности вхождения Крыма в состав украинского государства, и это будет актуализироваться не только изнутри, но и извне. Претендентов на Крымский полуостров на сегодняшний день достаточно много, и Украина в этом ряду – последняя» (<http://www.km.ru/world/2013/09/18/evropa/720872-tatary-prigrozili-otdelit-krym-ot-ukrainy>, 18.09.2013).

Помимо этого в конце сентября этого года шесть общественных и политических организаций Крыма обратились с призывом к Президенту Украины и правительствам стран – членов Европейского Союза не спешить с подписанием Соглашения об ассоциации. В заявлении, которое есть в распоряжении «Радио Свобода», говорится, что без соблюдения прав коренных народов Украины, восстановления прав и реабилитации ранее репрессированного крымскотатарского народа, а также других этнических сообществ, репрессированных по национальному признаку, подписание Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом является преждевременным и неоправданным, а законность подписания вызывать большие сомнения. «Подписание такого соглашения может состояться и при условии, что ЕС гарантирует кореным народам Украины, в том числе и ранее репрессированному крымскотатарскому народу и другим репрессированным группам, восстановление на законодательном уровне и соблюдение их прав и интересов, а также при условии, что ЕС примет на себя финансовое бремя, связанное с решением всего комплекса вопросов и проблем репрессированных и коренных народов Крыма и Украины», – говорится в документе.

Заявление подписали руководители общественной организации «Милли Фирка», Фонда исследований и поддержки коренных народов Крыма, крым-

ской республиканской организации партии «Объединенные левые и крестьяне», республиканской Федерации татар и башкиров Крыма, крымского центра «Инициатива» и благотворительного фонда «Ватандаш – Соотечественник». Представители этих организаций находятся в оппозиции к меджлису и поддерживают правительство автономии, некоторые из них включены в Совет представителей крымскотатарского народа при Президенте Украины.

Примечательно, что на проблеме крымских татар также активно акцентируют внимание и представители ЕС. Так, 20 сентября в Симферополе в здании правительства Крымской автономии состоялась встреча комиссара Европейского Союза по вопросам расширения и европейской политики соседства Ш. Фюле с правительственными чиновниками и представителями крымских татар. Основное внимание во время встречи было уделено состоянию и перспективам дальнейшей реализации Программы расселения и обустройства депортированных крымских татар и лиц других национальностей, которые вернулись на проживание в Украину, их адаптации и интеграции в украинское общество на период до 2015 г.

Также были обсуждены вопросы подготовки мероприятий, посвященных 70-й годовщине (2014 г.) депортации крымских татар и других народов, возможные сферы сотрудничества Украины с Европейским Союзом по вопросам реализации проектов по обустройству и интеграции в украинское общество бывших депортированных по национальному признаку лиц.

В ходе встречи комиссар Европейского Союза по вопросам расширения и Европейской политики соседства Ш. Фюле призвал украинские власти и крымских татар найти общий язык в решении вопросов об обустройстве депортированных.

В минувшем месяце в Брюсселе в Европейском парламенте состоялись срочные парламентские слушания, на которых был заслушан отчет Европейского Союза «По неотложной ситуации с правами человека в отношении крымских татар». В отчете представитель Службы внешних связей ЕС Д. Шубель проинформировал о проектах, осуществляемых Европейским Союзом в Крыму, и постоянном мониторинге в области прав человека в отношении крымских татар.

В ходе обмена мнениями на слушании стороны акцентировали внимание на предложении меджлиса о проведении в 2014 г. Международного форума по восстановлению прав крымскотатарского народа. При этом были озвучены «опасения, касающиеся равнодушного отношения Украины к проведению форума» (<http://news.allcrimea.net/news/2013/9/27/evroparlament-zaslushal-doklad-o-situatsii-v-krymu-393/>, 27.09.2013).

Примечательной также является информация о том, что в августе текущего года Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе опубликовала доклад «Интеграция ранее депортированных лиц в Крыму, Украина», в котором содержится анализ межнациональных отношений в Крыму,

которые, по оценке авторов доклада, грозят реальным межэтническим конфликтом. В этой связи ОБСЕ рекомендовала властям Украины и Крыма пересмотреть политику непризнания меджлиса крымскотатарского народа.

В контексте вышеизложенного обращает на себя внимание статья А. Аулина «Крымский вопрос: Меджлис, Верховная Рада и... змей Уроборос», размещенная на информационно-аналитическом портале «Inpress.ua» (<http://inpress.ua/ru/politics/17288-krymskiy-vopros-medzhlis-rada-i-zmey-uroboros>, 02.10.2013), в которой он прогнозирует возникновение межэтнических конфликтов. А. Аулин указывает, что в крымскотатарской среде не только меджлис является представителем «народа» и подчеркивает, что «конкурентов меджлиса можно разделить на две основные группы. Первая конкурирует за влияние на крымских татар в этнополитической сфере. Так, акции Крымскотатарского народного фронта (КТНФ) можно рассматривать как попытки перехватить у меджлиса политическую инициативу и одновременно наладить диалог с местными властями, с которыми у команды Джемилева в последнее время отношения далеко не безоблачные».

Автор материала указывает, что в КТНФ входят до 20 различных общественных организаций. Самые известные из них – «Себат», образованная из участников так называемых «полян протеста» (самозахватов земли), и «Милли Фирка», «реанимировавшая» название национальной политической партии времен гражданской войны. О присоединении к КТНФ также заявила федерация поволжских татар и башкир Крыма. «Вторая группа оппонентов меджлиса стремится перенести борьбу на наднациональный уровень. К ней можно отнести крымских адептов стремящейся к всемирному Халифату партии “Хизб-ут-Тахрир” и различных исламских течений фундаменталистского толка. Также как ХБТ, крымские ваххабиты, сторонники “Ат-такфир валь хиджра”, “Джамаат Таблиг” и т. п., оппонировать меджлису, призывая крымских татар к самоидентификации на общеисламском, а не национально-политическом уровне».

А. Аулин указывает на то, что в информационном пространстве уже появился материал под названием «Глава Меджлиса Мустафа Джемилев должен остаться на своем посту с целью реализации идеи проведения первого Международного Форума». Соответственно, очередной уход председателя, очевидно, вновь откладывается. Автор подчеркивает, что столь значительное политическое усиление одной из трех основных этнических общин, каким может стать наличие легитимных «собственных» национального парламента и правительства, способно вызвать адекватные ответные шаги со стороны двух остальных и центральной власти. «Достаточно прогнозируемой будет позиция Российской Федерации по поводу возможного ущемления политических прав русского большинства в Крыму.

Тут еще и Соглашение об ассоциации с Европейским Союзом на носу. Что скажут в Страсбурге, узнав о неопределенно-правовой судьбе своего крым-

скоготатарского собрата? И уж как “обрадуется” Верховная Рада Украины, когда ей для рассмотрения будет (ведь таки будет!) предложен проект закона о представительном органе крымскотатарского народа... То есть налицо предпосылки к возникновению межэтнических конфликтов, которые и должна предупреждать ОБСЕ», – подчеркнул А. Аулин.

Обращает на себя внимание также и включение в диалог по данному вопросу польского правозащитника П. Хлебовича. Он заявил о том, что крымская власть не хочет решать земельные проблемы, но сама создает конфликт между крымскими татарами и русскоязычным населением. «У татар нет другой родины, а у россиян есть большая родина. Если Украина им не нравится, то, думаю, Россия их примет. Есть суд, а не военизированные группы, что хотят, то и делают, своими действиями провоцируют конфликт. А если, не дай Бог, будет группа эмоциональных крымских татар, которая просто ответит таким же образом. И потом – как домино, пойдет цепная реакция. Хорошо, что есть такой человек, как Мустафа Джемилев, сдерживает подобные настроения», – сказал П. Хлебович. Кроме того, он предрек грядущие в Крыму провокации на межнациональной почве. Он призвал «россиян» быть более адекватными и не доводить до конфликтов, а власти Украины в обход крымских властей (?) решить местную проблему с самозахватами (<http://www.from-ua.com/news/e333ddfa6bd5a.html>, 02.10.2013).

С наличием существующей проблемы можно согласиться. Особенно, с учетом того, что и греческая община Бахчисарая обратилась к властям города с просьбой содействовать в выделении земельных участков для греков Приазовья, которые планируют переселиться в Крым. Данное обращение мэру Бахчисарая К. Рубаненко озвучил глава местного просветительного общества греков Э. Иванов. По его словам, греки Приазовья планируют вернуться в Крым и построить тут свои поселения, но для этого нужна земля. Мэр Бахчисарая заверил его, что окажет содействие в пределах своих полномочий (<http://15minut.org/article/priazovskie-greki-hotjat-poluchit-zemlju-v-krymu-2013-10-02-14-28>, 02.10.2013).

Специальное внимание крымскотатарскому вопросу в Украине уделяет еще один сосед Украины – Турция. Турция высоко оценивает позицию Украины по вопросу возвращения на исторические территории депортированных крымских татар. Об этом заявил премьер-министр Турции Реджеп Тайип Эрдоган. «Я хочу отметить, что Турция одобряет позицию Украины, которая направлена на исправление исторической несправедливости», – сказал Эрдоган в заявлении для СМИ после завершения третьего заседания стратегического совета высокого уровня между Украиной и Турцией (http://gazeta.ua/ru/articles/politics/_turciya-odobryaet-poziciyu-ukrainy-po-ispravleniyu-istoricheskoj-nespravedlivost/520438, 09.10.2013). «Крымские татары стали мостом дружбы и сотрудничества между нашими странами», – сказал он, выразив уверенность, что так будет и в дальнейшем.

Вместе с тем необходима четкая позиция власти и налаженная работа по данному вопросу, включая методы разъяснения и пропаганды государственной политики в данном направлении для населения с использованием новых информационных технологий, в частности платформы социальных медиа. И, безусловно, следует учитывать и «идеологическую» работу в среде крымских татар, их умение и способность к сплочению. И в данном контексте обращают на себя внимание социальные сети, где с призывами присоединяться организовываются открытые группы (http://vk.com/qirimli_balalar), а их участники пишут о халифате, «о мечте крымских татар» об «исламском государстве которое правит законами Аллаха!» (http://vk.com/topic2972710_23614408).

Учитывая крымскотатарский фактор, директор Социологической службы «Украинский барометр» В. Небоженко отметил, что в Крыму спровоцировать политический конфликт намного проще, чем в любом другом регионе, так как там всегда опасная обстановка.

В недалекой перспективе, по прогнозам политолога, после окончания сирийской кампании все наемники и просто борцы за мусульманское освобождение вернуться в свои страны – Дагестан, Чечню, Крым, Европу, США и другие страны, и «имея боевой опыт, они станут опаснейшим элементом и могут быть использованы любой третьей силой от Запада до Кремля».

Теоретически, возможность волнений и внештатных ситуаций специалисты допускают всегда, но в таких расчетах оговаривается масштаб и последствия. Все знают, что большинство в крымскотатарской общине занимает жесткую антироссийскую позицию и эти настроения можно использовать против русскоязычного населения.

В то же время, по мнению директора Института политического анализа и международных исследований С. Толстова, все же сомнительно, что сегодня кто-то способен использовать татар против евроинтеграции Украины с помощью каких-то террористических актов или конфликтов. По его мнению, в контексте макрополитических вопросов даже такой слабоконтролируемый фактор, как крымскотатарская проблема для Украины, не может иметь определяющего значения. Радикальные проявления в крымскотатарской среде, безусловно, могут иметь место, вместе с тем, их локальный характер не позволит им решающим образом повлиять на внешнеэкономический курс страны.

Наука - суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Госпредприятие «Научно-производственный комплекс газотурбиностроения (НПКГ) “Зоря-Машпроект”» (Николаев) поставит очередную партию энергооборудования в интересах Китайской национальной морской нефтяной корпорации (CNOOC). «Зоря-Машпроект» подписала контракт с Харбинским исследовательским институтом судовых котлов и турбин (ХИИСКТ, Китай) на поставку двух газотурбинных энергетических установок мощностью 6 МВт на базе газотурбинного двигателя ДТ71, которые будут установлены на объектах CNOOC. Поставку энергооборудования планируется обеспечить до конца года.

В 2010 г. предприятие поставило газотурбинную установку мощностью 6 МВт для газового терминала CNOOC в г. Дунфан, в начале 2013 г. – еще две установки для газового терминала CNOOC на острове Вейджоу в Южно-Китайском море. Установки обеспечивают электроэнергией газовый терминал компании и население острова.

CNOOC – третья по величине национальная нефтяная компания Китая после CNPC и Sinorep. Компания является монополистом в области шельфовой добычи нефти и природного газа, а также их переработки.

НПКГ «Зоря-Машпроект» – известный в мире разработчик и производитель газотурбинного оборудования, монополист на рынке СНГ в сфере разработки и производства газовых турбин для кораблей военного флота (*Українська енергетика // UA-Energy.org (<http://ua-energy.org/post/33842>). – 2013. – 2.07*).

* * *

Посол Франції в Україні присвоїв звання почесного академіка Франції ученому-фізику, академіку Національної академії наук України (НАН України) А. Наумовцю. Під час святкування Дня взяття Бастилії 14 липня 2013 р., організованого Посольством Франції в Україні, за співпрацю з Французькою державою звання почесного академіка Франції отримали учений-фізик, академік НАНУ А. Наумовець і ректор Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» М. Згуровський (*Освітній портал (<http://www.osvita.org.ua/news/72069.html>). – 2013. – 15.07*).

* * *

У Дніпропетровському національному університеті відбулося урочисте відкриття наукової українсько-польської археологічної експедиції. Учасників цієї безпрецедентної події в історії українсько-польської наукової

співпраці урочисто привітали генеральний консул Республіки Польща у Харкові Ян Едвард Гранат, голова Дніпропетровської обласної ради Є. Удод і ректор ДНУ ім. О. Гончара М. Поляков.

Нинішня міжнародна студентська археологічна експедиція – це унікальна подія, на яку тривалий час чекали в університеті. Адже студенти Дніпропетровського національного університету вперше зустрінуться зі студентами Вроцлавського університету. Зокрема, учасниками експедиції під науковим керівництвом професора історичного факультету ДНУ І. Ковальової стануть вісім польських і 10 українських студентів.

Як зазначає голова Дніпропетровської обласної ради Є. Удод, запланована експедиція – це тільки перший етап реалізації спільної з польськими колегами роботи.

Актуальність археологічних досліджень українських фортець відзначають і польські науковці. Так, керівник вроцлавської делегації доктор історичних наук, професор П. Кочевський підкреслює, що для поляків експедиція є цікавою насамперед у двох площинах. «По-перше, для нас це – чудова можливість попрацювати разом з українськими студентами та фахівцями. А по-друге, це змога професійно дослідити Старокодацьку фортецю, яка, як відомо, була східною межею Речі Посполитої та своєрідним місцем перетину цивілізаційних впливів української і польської культур».

У тому, що спільні пошукові роботи будуть надзвичайно пізнавальними, не сумнівається і студент I курсу Дніпропетровського національного університету М. Буланій. Хлопець говорить: «Теорію археології ми вже вивчили, тепер настав час для практики. Особисто я вважаю, що ця експедиція буде цікавою не лише з точки зору віднайдених культурних пам'яток, але й набуття цінного досвіду. Адже під час роботи з польськими фахівцями ми зможемо обмінятися новими методами археологічних досліджень» (*Вища освіта* (<http://vnz.org.ua>). – 2013. – 4.07).

Астрономічна наука

Астроном Г. Борисов, працівник Кримської станції Астрономічного інституту, відкрив нову комету. Про це повідомили у Центральному бюро астрономічних телеграм. 13 липня відкриття підтвердили японські, британські, італійські та американські астрономи. Нова комета отримала позначення C/2013 № 4 (BORISOV) та стала першою кометою, яку відкрили на території незалежної України. C/2013 № 4 проходить через сузір'я Візника (Auriga) (*Освітній портал* (<http://www.osvita.org.ua/news/72064.html>). – 2013. – 15.07).

Здобутки української археології

В Криму ученими були знайдені следи життя древніх людей, не відповідуючі общепринятій дарвінівській теорії еволюції людини. «Теорія Дарвіна будується на поетапному перетворенні первобитного людини – неандертальця в більш розвинуте істотство – кроманьйонця, а потім – і в сучасного людини», – розповідає керівник експедиції, доктор історических наук В. Чабай. Але знайдені доказателства зовсім іншого розвитку.

При розкопках стоянок древніх людей зразу в декількох місцях Криму виявилось, що следи життя неандертальців – кремневі скребки, рубила, рештки кострищ з прошлойками з костного угля – знаходяться в ґрунті над слідами життєдіяльності кроманьйонців. А це значить, що більш сучасні люди відвідували ці місця раніше, ніж древніші.

Подобні знахідки – поки єдині в усім світі. А більша частина ученого співтовариства, як говорять кримські археологи, прийняла відкриття, зроблене на півострові, з ентузіазмом. Після цього теорія еволюції, тиражувалася багато років в усіх шкільних підручниках, основательно зашталася. Більш того, зроблений аналіз ДНК неандертальця показав принципові відмінності від структури ДНК сучасного людини. Але потрібні ще додаткові дослідження, щоб прояснити деталі. Наприклад, з допомогою радіоуглеродного аналізу точно визначити час перебування неандертальців і кроманьйонців на одних і тих же кримських стоянках – по попереднім оцінкам археологів, следи датуються від 32 до 29 тис. років тому назад (*Левий берег* (http://society.lb.ua/science/2013/07/10/211704_krimskie_uchenie_poshatnuli_teoriyu.html)). – 2013. – 10.07).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Однією з перших серйозних розробок нині відомого прикарпатського науковця, доктора хімічних наук І. Миронюка було освітлення виноматеріалів і соків.

І саме за цей винахід групу дослідників у 1984 р. відзначили Всесоюзною премією ім. Ленінського комсомолу. Розроблений порошок з назвою «Аеросил» мав широке застосування. Це такі піщинки, як на березі річки, тільки дуже чисті й надзвичайно дрібні. Їх розмір – від 8 до 15 нанометрів (один нанометр у мільйон разів менший від міліметра). Цей порошок отримують від спалювання тетраклориду кремнію. У потоці диму спеціальними пристроями ловлять його часточки. «Аеросил» виробляли на Калуському хіміко-мета-

лургійному комбінаті, а при Академії наук України створили підрозділ, фахівці якого експериментували в пошуках ще якіснішого порошку. Його передусім потребував військово-промисловий комплекс, зокрема космічна галузь.

Раніше академік О. Чуйко організував при Інституті фізичної хімії відділення, яке згодом трансформувалося у повноцінний Інститут хімії поверхні, де активно досліджували сорбенти з перспективою найширшого їх застосування. Очолований академіком інститут базувався у Києві, а його дослідне виробництво, директором якого призначили І. Миронюка, було в Калуші. Їхній вугільний сорбент на основі кремнезему виявився надзвичайно ефективним при виведенні радіонуклідів, а білий порошок успішно використовували як ентеросорбент при хімічних і харчових отруєннях, сальмонельозі, діарей.

Їхня продукція на світовому ринку впродовж тривалого часу користувалася незмінним попитом. Порошок почали використовувати, зокрема, для загущення фарб, виробництва полімерів тощо. Підприємство дотепер успішно працює в Калуші.

У 2005 р. ректором університету було обрано Б. Остафійчука, котрий запропонував І. Миронюку посаду заступника з наукової роботи. На сьогодні І. Миронюк проректор Прикарпатського національного університету. У науковій роботі він з колегами зосередився на дуже перспективному напрямі створення наноматеріалів. Особисто І. Миронюка захоплює технологія одержання фотоактивних наноксидних матеріалів, які реагують на сонячне освітлення. Один із матеріалів майбутнього – діоксид титану, використання якого вже нині багато в чому визначає рівень технічного прогресу тієї чи іншої країни. Діоксид титану він досліджує впродовж 10 останніх років. Він має декілька кристалічних модифікацій, і вчені вже навчилися цілеспрямовано отримувати матеріал з необхідними фізико-хімічними властивостями.

Ще одна надзвичайно цікава тема, над якою Прикарпатський національний університет працює разом із вченими Інституту загальної та неорганічної хімії ім. Вернадського, – одержання сонячного водню, який утворюється при розкладі води під дією сонячного випромінення.

І. Миронюк працював інженером на Калуському хіміко-металургійному комбінаті, директором дослідно-експериментального заводу Інституту хімії поверхні НАН України, проректором Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка (2005–2012). Нині – завідувач кафедри органічної та аналітичної хімії Інституту природничих наук Прикарпатського університету.

Доктор хімічних наук (2001), автор 97 винаходів, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1992), переможець Всеукраїнських конкурсів «Винахідник року-2006» та «Винахідник року-2009». Як науковий консультант брав участь у спорудженні кількох сучасних хімічних підприємств у Китаї.

Захоплюється краєзнавством. Співавтор десятка книг з історії рідного краю, зокрема «Скит Манявський», «Євангеліст Лука з княжого Галича»,

«Історичні постаті Івано-Франківщини», «Стародавній Галич: цивілізація відома і таємнича» (Миронюк І. Від вина – до сонячного водню / Бесіду віз І. Крайній // Україна молода (<http://www.umoloda.kiev.ua/number/2294/203/81690/>). – 2013. – 3.07).

Енергоощадні технології

У Новотроїцькому районі (Херсонська область) реалізовано проект ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Право на участь у ньому здобула й достойно завершила на території Сиваської селищної ради громадська організація «Майбутнє Сиваського».

Цей проект, вартістю понад 214 тис. грн, – енергоощадний, з використанням новітніх технологій, який передбачає економічний безбаштовий метод подачі питної води. Основний принцип його економічності такий: воду перед подачею споживачам не треба закачувати у башту, на що витрачається значна кількість вартісної електроенергії. Під високим тиском вона одразу поступає в мережу – і до абонентів. Під час ремонтних робіт також не треба чекати, доки вся вода сточиться з башти – її подача одразу припиняється. Це також економить час і гроші (Херсонська обласна державна адміністрація (<http://www.oda.kherson.ua/ua/news/v-novotroickom-rajjone-realizovan-ehnergoberegayushhijj-proekt>). – 2013. – 3.07).

* * *

Як повідомив перший заступник голови Харківської облдержадміністрації В. Дулуб, ХОКП «Дирекція розвитку інфраструктури території» розроблений інвестиційний проект з впровадження енергоощадних технологій, у рамках якого планується перевести 38 котелень підприємства з природного газу на паливні брикети з подальшою додатковою установкою 49 котлів (ККД 87 %).

Загальна вартість розробленого інвестиційного проекту – 14,3 млн грн, термін окупності – 1,4 року.

З метою забезпечення твердопаливних котлів паливними брикетами планується доукомплектувати існуючий на підприємстві цех з виготовлення паливних брикетів і побудувати додатково два цехи на філіях підприємства у Куп'янському та Дергачівському районах.

На сьогодні проект перебуває на розгляді в департаменті міжнародного співробітництва Державного агентства інвестицій та управління національними проектами України за запитом Мінекономрозвитку України для отримання гранту від Японського агентства міжнародного співробітництва. Ведуться переговори з японською стороною, а 24 травня 2013 р. представники японської організації Asuka Green Investment відвідали одну з 38-ми коте-

лень, де планується впровадження пілотного проекту (*Харківська обласна державна адміністрація* (<http://kharkivoda.gov.ua/uk/news/view/id/18414>). – 2013. – 11.07).

Відновлювані джерела енергії

Підписано Протокол про співробітництво між Держенергоефективності та Проектом технічної допомоги в рамках Програми INOGATE «Технічний секретаріат INOGATE та Комплексна програма на підтримку енергетичних цілей Бакинської ініціативи та Східного партнерства».

Співробітництво передбачає створення комплексної електронної інтерактивної карти, де позначено розташування об'єктів, що виробляють електроенергію з відновлюваних джерел енергії (ВДЕ); технічну допомогу в створенні Інформаційного центру зі сталої енергетики на базі Водно-інформаційного центру (Музей води), а також обмін досвідом щодо вдосконалення нормативно-правової бази і державного стимулювання розвитку ВДЕ та вивчення досвіду країн-членів ЄС щодо моніторингу показників розвитку ВДЕ та альтернативних видів палива (*Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України* (<http://saee.gov.ua/archives/4412#more-4412>). – 2013. – 9.07).

* * *

У Приазовському районі Запорізької області французька компанія Comrany national du Ron (CNR) побудує вітроелектростанцію потужністю 50 МВт і вартістю близько 70 млн євро. У прес-службі Запорізької облдержадміністрації повідомили, що будівництво здійснюватиметься в районі с. Нововасилівка. За даними прес-служби, уже майже рік фахівці компанії проводять наукові дослідження сили вітру в Приазовському районі поблизу с. Нововасилівка.

Згідно з результатами досліджень, сила вітру на даній території на висоті 150 м сягає 6,5–7 м/с, причому річні та добові коливання вітру дуже незначні. Представник компанії в Запорізькій області – ВАТ «ВЕС Нововасилівка» – займатиметься оформленням земельної ділянки і дозвільних документів.

Після введення в експлуатацію нова вітроелектростанція зможе забезпечувати електроенергією понад 30 тис. абонентів.

У жовтні 2012 р. в Приазовському районі Запорізької області компанія «Вінд Пауер» (дочірня структура «ДТЕК») ввела в експлуатацію першу чергу Ботієвської ВЕС, потужністю 90 МВт. Ще 110 МВт потужності Ботієвської ВЕС будуть запуснені до 2014 р. Після виходу на проектну потужність у 200 МВт Ботієвська ВЕС щороку генеруватиме в середньому 686 ГВтг елект-

роенергії (*Українська енергетика // UA-Energy.org (http://ua-energy.org/post/33893)*). – 2013. – 3.07).

* * *

Суммарная установленная мощность расположенных в Украине солнечных электростанций (СЭС) на протяжении января – июня 2013 г. возросла на 51,4 % и на 1 июля 2013 г. составила 494 МВт. Как сообщила Ассоциация участников рынка альтернативных видов топлива и энергии Украины (АПЕУ), объем инвестиций в отрасль солнечной энергетики за первое полугодие превысил EUR360 млн. По данным ассоциации, в первом полугодии введены в эксплуатацию 12 СЭС общей мощностью 167,7 МВт.

АПЕУ прогнозирует, что до конца года будут построены еще семь электростанций суммарной установленной мощностью около 50 МВт. Замедление динамики развития солнечной энергетики в Украине во втором полугодии будет обусловлено ужесточением с 1 июля требования об использовании украинских компонентов при сооружении электростанций на возобновляемых источниках энергии, считают в ассоциации.

В виду отсутствия в Украине развитого производства материалов и оборудования для солнечной энергетики многие инвесторы будут не в силах обеспечить данное требование и «заморозят» реализацию значительной части проектов, отмечается в пресс-релизе АПЕУ.

Как сообщалось, Украина в последние несколько лет активно развивает возобновляемую энергетику для повышения энергобезопасности и укрепления энергонезависимости, а также решения локальных проблем энергоснабжения, снижения вредного воздействия энергетики на окружающую среду (*Українська енергетика // UA-Energy.org (http://ua-energy.org/post/34015)*). – 2013. – 8.07).

Біотехнології

У лабораторії Бережанського агротехнічного інституту розробили оригінальний варіант безвідходної біогазової технології. Головний результат, який було оприлюднено на міжнародній науково-практичній конференції у цьому закладі, – пропонована технологія пелетування відходів сільгоспвиробництва і переробної промисловості істотно збільшує вихід біогазу і метану.

Прологом до обговорення теми став аналіз наявної в Україні сировинної бази, яку можна використати для виробництва енергії. Її потенціал просто вражає. Дослідами підтверджено, що її енерговіддачу можна збільшити щонайменше у півтора рази. І не шляхом спалювання на полі, як це подекуди практикується. За словами керівника інституту й організатора наукових досліджень доктора технічних наук, професора В. Павліського, технологія за-

безпечує максимальну «витяжку» біогазу із соломи, а шлам можна використувати для підвищення родючості ґрунтів. Отож пелетується сировина виключно для анаеробного бродіння. Для цього збагачуємо пелети різними добавками з мікро- та макроелементами, вітамінами, жирами. Якщо ж солома просто спалюється, то кількість тепла не перевищує 15 МДж із 1 кг, проте якщо її подрібнити на шматочки розміром до 3–4 мм і спресувати, то отримаємо 21 МДж потенційної енергії.

Зокрема, каже вчений, великий ефект дає такий побічний продукт спиртового виробництва, як барда, котра раніше використовувалася для відгодівлі ВРХ, а тепер заводам нікуди її дівати, тому скидають на фільтраційні поля. Там бродіння триває, через неприємний запах до них за кілька кілометрів не підступиш. Годиться для збагачення пелет і буряковий жом. На цукрозаводах теж ламають голови, куди його позбуватися, бо через скорочення поголів'я тварин на нього різко впав попит. Можуть іти в діло меляса, пивна дробина, вижимки фруктів і ягід, відходи млинарських та олійно-жирових підприємств. Вони збільшують енергетичну цінність суміші, підвищують коефіцієнт трансформації біомаси у біогаз і вміст метану в ньому.

Наприклад, у лабораторії інституту встановили, що з 1 т пелетованої пшеничної соломи можна отримати 167 куб. м метану, а коли її «здобрити» спиртовою бардою, то вже буде 234. Експериментатори додавали навіть тирсу, результат теж був хороший. Висновок: майже все, що марнується довкола, завдаючи до того ж шкоди природі, може давати велику користь. До речі, розроблена бережанцями технологія передбачає виготовлення універсальних пелет, котрі можна використовувати і для відгодівлі ВРХ. Однак головне призначення – майже вдвічі збільшити вихід біогазу зі звичайної соломи.

Ідею підхопили у Німеччині. Там біогазові установки уже працюють на соломі, змішаній із бардою. Між іншим, німці відмовилися від 10 атомних блоків, натомість кількість установок із виробництва біогазу довели до 6 тис. І продовжують нарощувати їхній потенціал. У цій країні, а також в Австрії, Швейцарії збагнули, якою цінністю для ґрунтів є шлам від переробки біомаси. Адже з 1 т соломи виходить 400 кг органічного високомінералізованого добрива, необхідного передусім для вирощування екологічно чистої продукції. В Україні ж налягають на внесення мінеральних добрив, котрі спричиняють розвиток у людей тяжких недуг.

Тільки із соломи, стебел соняшнику і кукурудзи можемо щороку виробляти, за найскромнішими підрахунками, 10 млрд куб. м біогазу. Між іншим, певний стартовий капітал можна заробити, продаючи за кордон, окрім пшениці, й солом'яні пелети, які для біогазових установок нарозхв'я – по 160 євро за 1 т.

Потенційні відходи галузей рослинництва, тваринництва і переробної промисловості сумарно можуть забезпечити щорічне виробництво в області майже 735 млн куб. м біогазу (*Михлик З. Мільйони під ногами // Сільські вісти* (<http://www.silskivisti.kiev.ua/18974/index.php?n=18409>). – 2013. – 12.07).

Інформаційно-комунікаційні технології

А. Коновалов создал конкурента Skype и Viber – Droid Translator. Загрузить приложение для VoIP-телефонии можно в Android Market, и за две недели его загрузили уже 10 тыс. раз. Приложение Droid Translator, в отличие от Skype и Viber, умеет автоматически переводить голос и текстовые сообщения собеседника на любой из 14 популярных языков, пишет Forbes.

Создатель Droid Translator планирует зарабатывать не только на синхронном переводе через свой собственный VoIP-сервис. Он готов предложить автоматический синхронный переводчик для владельцев Android-смартфонов, которые используют для общения Skype. Чтобы перевод через сторонний сервис работал, к смартфону нужно подключить небольшое устройство размером меньше флешки. Разработанный А. Коноваловым гаджет подключается к смартфонам через разъем micro-USB и будет работать лишь с аппаратами, поддерживающими функцию USB-host. Сейчас бизнесмен налаживает производство устройств в Китае и планирует начать продажи в октябре по цене 15–18 дол. за штуку.

Автор идеи верит, что его приложением Droid Translator будут пользоваться десятки миллионов человек, а мировые вендоры через один-два года начнут встраивать разработанный им чип для синхронного перевода в свои смартфоны (*Мир Интернета* (<http://mirineta.com/1601-ukrainec-sozdal-konkurenta-skype-i-viber.html>). – 2013. – 16.07).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко запустил первый в Украине проект по онлайн-обучению студентов. Пока в проекте «Университет онлайн» доступен только один курс – «Бренд-менеджмент» доцента экономического факультета университета А. Длигача, но со временем перечень курсов будет расширен. Возможно, появятся и курсы по IT-тематике.

Каждый курс будет состоять из видеолекций преподавателей вуза, интерактивных тестов. Студенты смогут общаться друг с другом и с преподавателями на форуме. Регистрация на курс по бренд-менеджменту стартовала на сайте проекта с 1 июля, сам курс начался 16 сентября 2013 г.

Доступ к курсу предоставляется бесплатно, и ближайшие несколько курсов также будут предлагаться без оплаты. Создание платных курсов в ближайшей перспективе в университете не рассматривают. Онлайн обучение начинает широко использоваться в зарубежных университетах, в частности в США и Германии (*Левый берег* (<http://society.lb.ua>). – 2013. – 3.07).

* * *

Правительство решило создать Государственный университет телекоммуникаций. Об этом говорится в распоряжении Кабмина № 509-р от 26 июня. Университет будет создан по инициативе Министерства образования и науки, Министерства обороны и Администрации Государственной службы специальной связи и защиты информации.

Правительство присоединит к этому университету Государственный университет информационно-коммуникационных технологий, Военный институт телекоммуникаций и информатизации и Институт специальной связи и защиты информации КПИ, а также Житомирский военный институт им. Королева Национального авиационного университета.

Расходы на создание нового учебного заведения и присоединение к нему указанных должны осуществляться за счет средств ведомств – инициаторов создания вуза, выделяемых им на подготовку кадров.

Кроме того, в распоряжении предусматривается, что государственное имущество, которое находится в управлении НТКУ «КПИ» и НАУ и используется для учебно-воспитательного процесса, передается Государственному университету телекоммуникаций (*Левый берег* (http://lb.ua/news/2013/07/12/212348_kabmin_reshil_sozdat_universitet.html)). – 2013. – 12.07).

Охорона здоров'я

У Полтавській державній аграрній академії відбулася міжнародна наукова конференція «Інноваційні підходи до вивчення ехінацеї». Першого дня учасники конференції заслухали 12 доповідей про застосування лікарських рослин, зокрема ехінацеї, і в біології, і в медицині, і навіть у тваринництві. Зокрема, цікаві дослідження завідувача відділу Інституту свинарства та АПК НААН України С. Семенова, пов'язані із застосуванням ехінацеї блідої як імуностимулятора в умовах племінного господарства. Людям потрібна свинина, курятина без антибіотиків. Чим замінити останні? Відповідь є: ехінацеєю – рослиною-імуностимулятором. Є патенти на виготовлення алкогольних напоїв та соків із вмістом екстракту ехінацеї.

Учасниця конференції В. Меншова представляє Ботанічний сад ім. академіка О. Фоміна Київського національного університету імені Т. Шевченка: «Тридцять років тому ми відкрили для себе ехінацею й почали досліджувати цей рід. До роботи долучилися й полтавські вчені. За цей час з'явилися нові види рослини-імуностимулятора. Такі, як “Тенесійська”, “Парадоксальна”, досліджені нами».

Доцент кафедри землеробства й агрохімії Полтавської державної аграрної академії С. Поспелов разом із доцентом кафедри екології та охорони довкілля Полтавської аграрної академії В. Самородовим презентували свій бібліо-

графічний вказівник «Ехінацея в Україні 1915–2012», де зібрані 1783 першоджерела про цю культуру, із них 388 опубліковані в Полтаві. У книзі подані відомості про 214 патентів України, 11 докторських і 59 кандидатських дисертацій. Цікаво, що перша робота про ехінацею опублікована в 1915 р. в журналі «Хуторянин», що виходив у Полтаві. У книзі також подані відомості про вісім сортів ехінацеї, що виведені в Україні. До речі, автори цієї книги й самі вивели два нові сорти цієї культури – «Зірка Миколи Вавилова» та «Красуня прерій».

Понад 15 років присвятила вивченню застосування ехінацеї в медицині доктор медичних наук, професор кафедри онкології та радіології Української медичної стоматологічної академії В. Почерняєва. Вона не лише теоретик, а й практик. Коли сталися сумнозвісні чорнобильські події, людям потрібно було дати препарати, які б захищали організм від дії іонізуючого опромінення. Так згадали про ехінацею. Маючи свій сортовий ресурс цієї диво-рослини, вчені породили перший вітчизняний препарат – водно-спиртовий екстракт ехінацеї, який має захисну дію (до цього існували лише настоянки). Сьогодні його випускають дві фармакологічні фірми – «Євразія» та «Лубнифарм». Дехто заварює траву ехінацеї і вживає як чай. Я б не радила цього робити. Бо ехінацея – тонік, а отже, може викликати побічний ефект у формі гіпертонічного кризу. Краще користуватися фабричними препаратами, особливо гіпертонікам, підліткам (*Ярошенко Г. Іще раз про суперрослину номер один // Вечірня Полтава (<http://www.vechirka.pl.ua/articles/2013/7/3/83048609/>). – 2013 – 3.07).*

* * *

Молодой ученый кафедры информационных технологий и систем Луганского национального университета имени Тараса Шевченко А. Логинов стал лауреатом Премии Кабинета Министров Украины в номинации «За научные достижения». А. Логинов – автор свыше 30 научных публикаций, двух авторских свидетельств о регистрации авторского права на компьютерную программу. Его научная деятельность связана с медицинской кибернетикой. Ученым предложен принципиально новый способ определения возможности кинематической системы нижних конечностей человека (защищено патентом Украины, 2012). Такой способ диагностики имеет конкретное прикладное значение, может быть использован в практике медицинской кибернетики, травматологии и ортопедии, внедрен в деятельность Ровеньковского областного костно-туберкулезного санатория.

Лауреат ежегодно принимает участие во всеукраинских и международных научных конференциях. Последние результаты его научной работы были освящены на XI Европейской конференции по вычислительной биологии (11-th European Conference on Computational Biology, Базель, Швейцария, 2012), где его работа получила высокую оценку ведущих европейских ученых.

А. Логинов руководит научной работой студентов и учеников Малой академии наук. В 2012 г. студенты и ученики под его руководством одержали шесть побед национального уровня.

С 24 июня по 6 июля этого года А. Логинов принимал участие в Летней суперкомпьютерной академии Московского государственного университета им. М. В. Ломоносова, прошел обучение по суперкомпьютерным технологиям и параллельных вычислений с прохождением практики на одном из самых лучших суперкомпьютерных комплексов мира, разрабатывал программы на суперкомпьютерах «Ломоносов», IBM BlueGene/P.

Также А. Логинов – победитель областного конкурса «Молодой человек Луганщины-2011» в номинации «Педагог года», а по результатам рейтинга научных достижений кафедр, преподавателей университета в 2012 г. награжден дипломом ЛНУ за победу в номинации «За успехи в научной работе со студентами, магистрантами» (*City News* (<http://www.citynews.net.ua/news/27258-luganskiy-uchenyy-poluchil-premiyu-kabmina-za-dostizheniya-v-sfere-medicinskoj-kibernetiki.html>)). – 2013. – 15.07).

Наука і влада

Кабинет Министров Украины одобрил проект Указа Президента «О назначении государственных стипендий выдающимся деятелям науки». Соответствующее решение было принято 3 июля 2013 г. на заседании правительства. Докладывая этот вопрос на заседании правительства, председатель Госинформнауки В. Семиноженко отметил, что кандидатуры на назначение стипендий рассмотрела Комиссия Госинформнауки по согласованию с министерствами, ведомствами, президиумами Национальной академии наук Украины и национальных отраслевых академий наук. По результатам конкурсного отбора было предложено предоставить государственные стипендии 76 научным сроком на два года.

По информации В. Семиноженко, в настоящее время государственные стипендии назначены 108 ученым, из которых 24 деятеля науки получают двухлетние стипендии. Государственная стипендия назначается на два года. Выплата производится ежемесячно. Средний размер стипендии для в 2013 г. составляет 1400 грн (1,5 минимальных доходов для лиц, утративших трудоспособность). Финансирование реализации этого Указа Президента предусмотрено в Государственном бюджете Украины, поэтому в дополнительных расходах выполнение акта не нуждается.

Проект Указа разработан Государственным агентством по вопросам науки, инноваций и информатизации в соответствии с Указом Президента Украины от 10 сентября 2011 г. № 906 «О государственных стипендиях для выдающихся»

ся деятелей науки, образования, культуры и искусства, здравоохранения, физической культуры и спорта и информационной сферы» (*Електронні Вісти* (<http://elvisti.com/node/127824>), – 2013. – 5.07).

* * *

З метою заохочення найбільш обдарованих студентів та аспірантів за визначні успіхи в навчанні та науковій роботі, створення сприятливих умов для здобуття молоддю вищої освіти уряд України ухвалив рішення про призначення академічної стипендії Кабінету Міністрів України студентам вищих навчальних закладів на другий семестр 2012–2013 навчального року та аспірантам на 2013/2014 рік (*Свобода слова в Україні* (<http://svobodaslova.in.ua/news/read/18619>), – 2013. – 4.07).

* * *

Науковці Національного університету «Львівська політехніка» стали лауреатами Державної премії у галузі науки і техніки за 2012 р. Високу нагороду вони отримали за прогресивну розробку, спрямовану на різке підвищення економічної ефективності енергоблоків теплових електростанцій, передає Укрінформ.

«В основі розробки – понад 15-річні напрацювання для докорінного поліпшення роботи теплових електростанцій. Адже проблема роботи енергетичних котлів, що спалюють органічне паливо, зокрема, вугілля, надзвичайно актуальна», – зазначив один з керівників колективу завідувач кафедри теплотехніки та теплових електричних станцій, доктор технічних наук, професор Й. Мисак.

За його словами, українські електростанції (у тому числі всі п'ять атомних) свого часу були спроектовані на роботу в базовому режимі, тобто без зміни навантаження впродовж певного періоду (наприклад, протягом доби). Однак у години «пік» і в побутовому секторі, і в промисловому воно різко зростає. Відтак перед фахівцями постала загальнодержавна стратегічна проблема – беззбитково перевести енергетичні блоки з пилувугільними і газо-мазутними котлами (ті, які працюють на органічному паливі) в маневрений режим, бо часті пуски і зупинки потребують великих затрат.

Перші дослідження стосувались того, щоб збільшити режими навантаження енергоблоків 300 МВт до 330–340 МВт. Таким чином, не споруджуючи нові об'єкти, на вже чинних було отримано додаткові потужності.

Крім того, запропонували й інші режими роботи – на квовних параметрах пари, триступеневе спалювання вугілля, підсушування палива, схеми автоматизації та оптимізації кульових барабанних млинів та інше. До спільного пошуку долучились й науковці кафедри автоматизації теплових та хімічних процесів під керівництвом доктора технічних наук, професора Є. Пістуна, які давно працюють над вимірюванням енергетичних потоків. Вони першими

розробили системи вимірювання кількості вугілля в млині, який обертається, автоматичного регулювання та оптимізації процесу його розмелювання (*Науковці «Львівської політехніки» здобули Державну премію // Львівська газета* (<http://www.gazeta.lviv.ua/news/2013/07/15/12761>). – 2013. – 15.07).

* * *

Правительство приняло постановление о создании Учебно-научно-производственного комплекса «Всеукраинский научно-учебный консорциум». Главным разработчиком документа выступило Министерство аграрной политики и продовольствия Украины. Создание консорциума является первым шагом к реализации Концепции реформирования и развития аграрного образования и науки. А принятое постановление будет способствовать повышению качества подготовки специалистов, сочетанию научного и учебного потенциала университетов, институтов и успешных сельскохозяйственных предприятий. Кроме этого, благодаря консорциуму решится проблема базы для приобретения практических навыков студентами и аспирантами, а также для научно-исследовательской деятельности ученых

По убеждению чиновников, принятие этого постановления позволит решить вопрос с реформированием и развитием аграрного образования и науки, как составляющей единого образовательного пространства, создать целостную вертикально интегрированную систему подготовки, переподготовки и повышения квалификации кадров АПК и достичь необходимого уровня обеспечения аграрной отрасли высококвалифицированными специалистами с высшим образованием. Также благодаря документу, будет организован трансфер научных и инновационных разработок в агропромышленное производство (*Кабінет Міністрів України* (http://www.kmu.gov.ua/control/public/article?art_id=246513451). – 2013. – 12.07).

* * *

Минув рік від моменту утворення Ради молодих учених при Держінформнауки. Відповідний наказ голова Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації В. Семиноженко підписав у червні минулого року. Рада молодих учених була утворена як консультативно-дорадчий орган при Державному агентстві з питань науки, інновацій та інформатизації. Голова держінформнауки поінформував, що рада молодих науковців бере активну участь формуванні державної політики в галузі науки. За рік Рада уже провела три концептуальних засідання, подала до Держінформнауки низку пропозицій щодо вирішення поточних питань, напрацювала ряд важливих документів з питань розвитку молодіжної науки в Україні, зокрема, була розроблено проект відповідної концепції.

Слід зазначити, що законопроект «Про наукову та науково-технічну діяльність», який зараз винесений на громадське обговорення, розроблявся за

активної участі Ради молодих учених при Держінформнауки – пропозиції враховані у тестів проекту закону.

Згідно з Положенням про раду молодих учених при Держінформнауки, її основними завданнями, зокрема, є: координація взаємодії самоврядних наукових молодіжних організацій наукових установ і вузів; представлення інтересів молодих учених в органах державної влади та місцевого самоврядування, установах і організаціях, навчальних закладах та наукових установах; підготовка пропозицій щодо створення правових та соціально-економічних умов для залучення талановитої молоді до роботи в науковій сфері, стимулювання професійної діяльності молодих учених у вітчизняних наукових установах та вищих навчальних закладах, підвищення їх фахового рівня і реалізації їх творчої та професійної активності; юридична (консультативна) підтримка молодих учених у питаннях науково-дослідної діяльності, патентування, співробітництва з іноземними замовниками наукової продукції тощо; сприяння організації та проведенню конкурсів наукових робіт, формуванню колективів молодих учених для виконання перспективних наукових проектів.

Рада формується з урахуванням необхідності включення до її складу представників основних наукових напрямів та різних регіонів України. Члени ради виконують свої обов'язки на громадських засадах (*Урядовий портал* (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246505577&cat_id=244277212). – 2013. – 9.07).

* * *

Фахівці Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» долучаться до реалізації Стратегії розвитку Києва до 2025 року. Такої домовленості було досягнуто під час відвідання заступником голови Київської міської державної адміністрації Р. Крамаренком Наукового парку «Київська політехніка».

Для міста запроваджено низку інноваційних проектів, які можна було б запровадити за участі комунальних підприємств Києва. За словами Р. Крамаренка, у рамках Стратегії розвитку Києва до 2025 року, наразі формуються короткосторові трьох- та п'ятирічні плани модернізації ЖКГ, транспортної інфраструктури, розвитку інноваційних бізнесів.

Науковці займаються також розробкою суспільно важливих технологій. Зокрема, у сфері комунального господарства. Пропонують стаціонарні прилади для очистки води з біоветів. Займаються також розробкою проектів створення цілих заводів з її фільтрації. Опікуються і збереженням тепла у батареях та безперебійною подачею гарячої води. Аналогічні проекти створюють і для автоіндустрії. Першими в СНД зібрали вантажно-пасажирський електромобіль, ціна якого на 20 % нижча за китайський (*Київська міська державна адміністрація* (<http://kievcity.gov.ua/news/8668.html>). – 2013. – 4.07).

Проблеми інформатизації

Матеріали Міжнародної наукової конференції «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів» (Київ, 8–10 жовтня 2013 р.)

І. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Кооперація – універсальний механізм співпраці бібліотек ВНЗ

У статті розглянуто проблеми координації і кооперації діяльності вузівських бібліотек щодо формування єдиного інформаційного простору на основі об'єднання і взаємовикористання ресурсів.

Ключові слова: вузівські бібліотеки, бібліотечна кооперація, електронні ресурси, інформаційні технології, корпоративні системи.

У сучасному світі глобальної інформатизації змінюється роль і розширюються функції бібліотек як основних накопичувачів інформаційних ресурсів. Модернізація вищої освіти диктує необхідність інтенсивних змін у роботі бібліотек ВНЗ і відкриває для них можливості стати потужними інформаційно-комунікаційними центрами, сприяти розвитку їхніх соціальних та освітніх функцій.

Відповідно до критеріїв Болонського процесу система навчання у вищій школі України істотно змінилася. Більшість стратегічних завдань, які стоять перед ВНЗ, тісно пов'язані з діяльністю бібліотеки як важливої ланки наукового й навчального процесів: бібліотека є тією творчою лабораторією, від ресурсів і послуг якої багато в чому залежить якість і зміст студентської освіти.

Стратегія розвитку сучасної бібліотеки базується на використанні новітніх інформаційних технологій, які повинні охоплювати всі основні технологічні процеси – від формування до ефективного використання бібліотечно-інформаційних ресурсів. Основне завдання сучасної вузівської бібліотеки полягає в постійному вдосконаленні традиційних і запровадженні нових форм і методів діяльності, насамперед в упровадженні бібліотечних технологій, спрямованих на поліпшення якості обслуговування усіх категорій користувачів. Визначальним у цій справі є рівень інформаційно-бібліотечного обслуговування, максимальне забезпечення діяльності ВНЗ навчально-методичними комплексами, доступом до світових баз даних. Бібліотека є посередником між постійно зростаючим потоком інформації та її користувачами і в підсумку стає гарантом якості освіти.

Нині рівень бібліотечного сервісу вийшов за рамки окремої бібліотеки. Необхідність економії фінансових і технічних засобів, обміну інформацією спонукає бібліотеки до координації і кооперування діяльності. Логічним наслідком такої взаємодії стала поява бібліотечних систем і мереж.

Феномен бібліотеки ВНЗ, її роль в інформаційному суспільстві, реформуванні системи вищої освіти на засадах Болонської системи розглянуто в роботах І. Бургер, Т. Комаровської, Г. Кудряшової, Е. Лівадонової, Т. Парігукової, Г. Буєвич, Л. Лавриненко, В. Дригайло. Організація, використання і керування інформаційними ресурсами вузівських бібліотек, специфіка комплектування фондів розкриваються в дослідженнях С. Галактіонової, В. Глухенького, О. Забеліної, Н. Лосєвої, В. Маркової.

Чимало робіт присвячено інноваційній діяльності вузівських бібліотек у цілому та їх інформатизації зокрема. У цьому напрямі виділяються численні дослідження Є. Абулкаїрової, А. Болотова, М. Вохришевої, Е. Кожевникової, Т. Комаровської, Т. Кузьмишиної, Л. Плетньової, що розкривають досвід упровадження і використання у вузівській бібліотеці нових інформаційних технологій (НІТ), у тому числі Інтернету, створення електронного каталогу, баз даних, а також умови їх переходу до гібридних, віртуальних та електронних бібліотек.

Багато уваги проблемам удосконалення процесів інтеграції бібліотечно-інформаційних інститутів приділяли такі відомі фахівці, як О. Баркова, Т. Вилегжаніна, В. Горовий, М. Карташов, Л. Костенко, Я. Шрайберг, А. Чекмарьов та ін. Окремі аспекти корпоративних бібліотечних проєктів розглядалися О. Мар'їною, О. Башун, В. Ільганасвою, С. Григор'євим. Ряд авторів виокремлює корпоративну діяльність бібліотек вищих навчальних закладів, зокрема В. Монастир'єва, С. Барабаш, В. Дубовий, В. Ільганасєва, О. Шилюк та ін.

Незважаючи на значну кількість досліджень з проблем підвищення ефективності діяльності бібліотек ВНЗ і їхньої ролі в освітньому процесі подальше реформування системи освіти в Україні, з одного боку, і поглиблення інформатизації – з іншого, обумовлюють актуальність обраної теми. Крім того, слід враховувати той факт, що глобалізація освіти й науки породжує підвищений інтерес до розроблення питань оперативності та якості інформаційного забезпечення бібліотек. Це визначається посиленням потреб доступу спільноти закладів вищої освіти до світових інформаційних ресурсів і необхідністю оперативного інтегрування результатів вітчизняних досліджень у світовий інформаційний простір.

Нинішній освітній процес потребує залучення великого обсягу різноманітних інформаційних джерел. При цьому для користувачів стає неістотним наявність у конкретному бібліотечному фонді необхідних документів. Сучасні комунікаційні технології передбачають глобальне розширення способів доставки інформації: від традиційної видачі книги з бібліотечного фонду й міжбібліотечного абонементу до доступу до повнотекстової бази даних й електронної доставки документа через локальну або глобальну мережу.

У зв'язку з цим загострюється ряд питань. Чи готові бібліотеки в епоху інформаційного суспільства надати науковцеві, викладачеві, студентіві найповніший доступ до вітчизняних і світових інформаційних ресурсів і створювати власні інформаційні ресурси й бази даних? Чи готові вони навчити користуватися цими безмежними інформаційними ресурсами своїх читачів? Які шляхи творення моделі сучасної наукової бібліотеки в епоху інформаційного суспільства?

Отже, сьогодні координація і кооперація – не модний експеримент, а необхідний засіб існування бібліотек. Звідси головною метою для інформаційно-бібліотечних установ є формування єдиного інформаційного простору на основі об'єднання і взаємовикористання ресурсів та інтеграція в регіональний, національний, європейський і світовий простір.

Основне соціально-культурне призначення бібліотечних корпорацій і консорціумів полягає в збагаченні інформаційних ресурсів кожної бібліотеки через взаємообмін інформацією, допомозі в модернізації та оптимізації керування бібліотечними ресурсами. Виділяють дві форми корпоративної роботи бібліотек: регіональні корпорації, в основу яких покладено загальні інтереси бібліотек, розміщених в одному регіоні, і тематичні корпорації, що використовують переваги спільного застосування документів та інформації певної тематичної спрямованості. Застосування обох форм корпоративності, як універсального технологічного механізму міжбібліотечної інтеграції, може використовуватись у різних циклах бібліотечно-інформаційної діяльності: комплектуванні, каталогізації, інформаційному забезпеченні, бібліотечному обслуговуванні. Залежно від рівня інтеграції бібліотечної корпорації її учасники застосовують наперед обумовлені форми взаємодії, серед яких обмін адресно-довідковими даними, корпоративна каталогізація літератури, допомога в ретроконверсії фондів, електронна доставка документів, координація комплектування [3].

Кооперація бібліотек дає можливість значно скоротити їм витрати на традиційні бібліотечні процеси, які в більшості з них дублюються. Таким шляхом пішли всі зарубіжні бібліотеки, у тому числі бібліотеки Російської Федерації. Нині українські бібліотеки, напрацювавши певний досвід, певний програмний продукт, мають можливість вирішувати свої питання, використовуючи переваги корпоративної діяльності.

Однак слід констатувати досить повільні темпи кооперації українських бібліотек і нагальну необхідність її активізації. У вузівських бібліотеках є необхідний потенціал для створення корпоративних об'єднань: автоматизовані робочі місця, наявність комп'ютерної і копіювальної техніки, Інтернету, належний рівень кадрового забезпечення.

Основна вимога до учасників корпоративної системи – використання програмного продукту «ІРБІС», української версії тезаурусу, єдиного комунікативного формату, повний аналітичний розпис усіх статей у журналах («від корінця до корінця») і створення анотацій для Центральноукраїнського коопе-

ративного каталогу (ЦУКК). Бібліотеки дотримуються однакових визначених підходів до методики предметизації, єдиних стандартів створення бібліографічних записів.

Маємо декілька вдалих корпоративних проєктів серед українських бібліотек. Насамперед це консорціуми – добровільні неприбуткові об'єднання бібліотек для спільного придбання, упорядкування, використання електронних ресурсів, які відіграють важливу роль у роботі бібліотек в інформаційному суспільстві. Такі об'єднання створюють єдиний інформаційний простір для групи бібліотек, сприяють ефективному впровадженню нових технологій і послуг для користувачів.

Консорціум для спільного придбання, упорядкування, використання електронних ресурсів є одним з найпоширеніших типів об'єднань бібліотек. Він має бути юридично зареєстрованим, щоб вести організаційні й фінансові справи від імені всіх учасників, оперувати фінансами (внесками, сплатою передплати, національної чи групової ліцензії тощо), що значно заощаджує кошти й зусилля бібліотек. Консорціуми різні за своєю місією, структурою, механізмами членства тощо і здебільшого пройшли шлях від простого об'єднання за принципом «клубу покупців» (buying clubs) з метою економії коштів для бібліотечної та академічної спільноти [18]. Для українських бібліотек особливо цінним є досвід роботи в консорціумі, який дає змогу мінімізувати фінансові та організаційні зусилля з доступу і використання електронних ресурсів.

На міжнародному рівні створено Прикордонний російсько-український університетський консорціум. Головною метою його заснування є підвищення якості вищої освіти шляхом організації і координації співробітництва класичних університетів прикордонних областей Російської Федерації та України. У рамках консорціуму створено Раду директорів бібліотек університетів консорціуму. Співробітництво бібліотек здійснюється за такими напрямками: безкоштовне обслуговування викладачів і студентів університетів у вузівських бібліотеках-учасниках консорціуму; упровадження електронної доставки документів у бібліотеки університетів; регулярний книгообмін науковими працями університетських учених; розміщення на сайтах бібліотек інформації про бібліотеки-учасниці консорціуму; проведення спільних зборів і конференцій, присвячених актуальним питанням бібліотечної справи, бібліотекознавства й бібліографії з обов'язковим виданням матеріалів тощо. Учасниками консорціуму є: Білгородський державний університет (РФ), Воронежський державний університет (РФ), Донецький національний університет (Україна), Ростовський державний університет (РФ), Таврійський національний університет (Україна), Харківський національний університет (Україна) [8].

На національному рівні вдалими можна вважати проєкт створення онлайн-ового центру кооперативної каталогізації для бібліотек України – Центрально-українського кооперативного каталогу, що реалізується за ініціатииви Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки (ОУНБ). Центр був

створений з метою прискорення процесів бібліографічної обробки документів, виключення дублювання процесів та отримання реальних переваг сумісного використання ресурсів. У 2009 р. ЦУКК нараховував 14 учасників: Кіровоградська ОУНБ, Кіровоградський НТУ, Кіровоградський педагогічний університет, Кіровоградська обласна юнацька бібліотека, Вінницька ОУНБ, Вінницька централізована бібліотечна система, Вінницький педагогічний університет, Закарпатська ОУНБ (м. Ужгород), Маріупольський ДГУ, Приазовський ДТУ (м. Маріуполь), Тернопільська ОУНБ, Хмельницька ОУНБ, Чернівецька ОУНБ, Чернівецький національний університет, Чернігівська ОУНБ.

Кооперативний банк бібліографічних даних проекту нараховує близько 150 тис. записів із 88 журналів України. Кожний учасник ЦУКК вносить свою частину даних до кооперативного каталогу (іншими словами до місця на FTP-сервері Кіровоградської ОУНБ) і отримує право на перегляд даних, наданих іншими учасниками ЦУКК. Вхід до ЦУКК та користування даними можливі тільки для авторизованих користувачів [15, 17].

Сучасний рівень розвитку комунікаційних каналів і засобів, електронних видань, пошукових систем знімає раніше існуючі обмеження територіальної близькості бібліотек, що дає можливість створювати міжбібліотечні об'єднання не лише в межах регіону, а й на міжрегіональному рівні. В Україні переважна більшість таких проектів створюється за профільними ознаками – галузевими чи тематичними. Найчастіше цілями таких об'єднань є забезпечення рівного доступу учасників до своїх каталогів, зниження витрат на придбання видань, колективна обробка й використання наявних і щойно придбаних бібліотечних ресурсів. Прикладами таких проектів є міжрегіональні галузеві міжбібліотечні об'єднання – «Міжрегіональна корпоративна система каталогізації медичної періодики» та Електронна картотека «Медична література України».

Нині в Україні працюють дві корпорації медичних бібліотек. Перша – під егідою Національної наукової медичної бібліотеки України (ННМБУ). До неї входять Дніпропетровська, Луганська, Херсонська обласні наукові медичні бібліотеки (ОНМБ), Харківська державна НМБ та Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету. ННМБУ, як головний методичний центр МБ, розробила документальну частину проекту і виконує роль координатора, розподіляє між учасниками проекту періодичні видання для аналітичного розпису.

Інше об'єднання бібліотек – «Міжрегіональна корпоративна система медичних бібліотек» – охоплює чотири обласні наукові медичні бібліотеки – Вінницьку, Житомирську, Рівненську, Чернігівську і дві вузівські – Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова (ВНМУ) та Одеського державного медичного університету. Керування діяльністю корпорації здійснює бібліотека ВНМУ.

Перед обома корпоративними системами медичних бібліотек, кожна з яких об'єднує як обласні наукові медичні бібліотеки, так і бібліотеки медичних ВНЗ, постало питання вивчення можливостей та перспектив співробітництва. Обидві корпорації працюють на базі одного програмного продукту – АБІС ІРБІС, мають однакові цілі – формування взаємовигідних зв'язків зі створення БД та обміну інформацією для повнішого та оперативнішого обслуговування користувачів.

Хоча існує суттєва різниця в технології предметизації медичної літератури двох корпорацій, НБ ХНМУ пов'язує свої перспективи з участю в корпорації на чолі з Національною науковою медичною бібліотекою України.

Спільними зусиллями учасників ННМБУ розписується понад 220 медичних періодичних видань України та Росії, ведеться БД «Хронологія створення Зведеного каталогу медичних бібліотек України», яка доступна через відкритий пошуковий інтерфейс в Інтернеті на сайті корпорації.

НБ ХНМУ стала учасником цього проекту порівняно недавно – із початку 2009 р., проте бібліотечне співробітництво дало змогу істотно скоротити ресурсні витрати на відображення аналітичного розпису медичних журналів. Так, за 10 місяців ЕК НБ ХНМУ поповнився майже на 22 тис. бібліографічних записів (БЗ) статей з медичних журналів 2008–2009 рр. У свою чергу НБ зобов'язалася розписувати сім медичних журналів і за цей період представила для відображення у Зведеному каталозі близько 600 БЗ [16].

У процесі роботи діяльність бібліотечних установ зазнала деяких змін, що передбачають підвищення кваліфікації кадрів та їх перестановку.

Крім того, одним з найважливіших завдань залишається пошук шляхів об'єднання двох корпорацій в єдину корпоративну систему медичних бібліотек України. Проведений аналіз показує, що в процесі каталогізації корпораціями дублюється аналітичний розпис 138 журналів, у той же час 77 журналів біомедичної тематики, затверджених ВАК України, не розписуються взагалі. Така ситуація негативно позначається, насамперед, на інформаційному забезпеченні користувачів: студентів, учених, фахівців практичної охорони здоров'я.

Крім того, в Україні нараховується понад 900 медичних бібліотек різної відомчої належності. Такими тільки в Харкові є Харківська державна наукова медична бібліотека, бібліотеки трьох медичних вузів (ХНМУ, Національного фармацевтичного університету, Харківської медичної академії післядипломної освіти) і 14 медичних НДІ. Тому давно виникла необхідність у більш плідних контактах і розширенні корпоративної мережі медичних бібліотек на міжрегіональному та регіональному рівнях [11].

Особливість розвитку українських бібліотечних корпоративних об'єднань полягає в тому, що взаємодія бібліотечних установ різних типів та форм власності вдало розвивається на регіональному рівні. Прикладами регіональних відомчих корпоративних проєктів є Корпоративна система вузівських

бібліотек м. Миколаїв. До корпорації входять п'ять бібліотек: Миколаївський державний аграрний університет, Миколаївський державний гуманітарний університет ім. П. Могили, Миколаївський державний університет ім. В. А. Сухомлинського, Миколаївський навчально-науковий інститут ОНУ ім. І. І. Мечникова та Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова.

Формуючи сучасний імідж бібліотек ВНЗ Миколаївщини, за ініціативою Наукової бібліотеки Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова в області було прийнято рішення створити Регіональний освітньо-інформаційний портал. Його мета – об'єднати в єдиний простір інформацію з різних джерел: Інтернету, власних та корпоративних ресурсів на допомогу абітурієнтам, студентам, науковцям та всім, кого цікавить сфера вищої освіти. Портал орієнтований на те, аби зробити фонди бібліотек доступними широкому колу користувачів; підвищити їхню інформованість про роботу і послуги бібліотек ВНЗ; донести до користувачів, бібліотекарів і партнерів актуальну інформацію; надати співробітникам бібліотек можливість спілкуватися один з одним і з користувачами, тобто висловлювати свою думку, брати участь у дискусіях і складанні різноманітних опитувань. Важливим аспектом є співробітництво всіх бібліотек-учасниць, які працюють в єдиній автоматизованій бібліотечній системі «УФД/Бібліотека», що спрощує організацію зведення ЕК бібліотек. Переваги такого порталу: удосконалення інформаційного обслуговування читачів у контексті об'єднання розрізнених наукових електронних ресурсів; у всесвітній мережі з'являється інформація про бібліотеки вищих навчальних закладів регіону, їхній фонд та інформаційні ресурси; удосконалення міжбібліотечною співробітництва в контексті онлайн-форумів із професійних питань.

Вузькі бібліотеки м. Миколаїв також співпрацюють з корпоративними об'єднаннями інших бібліотек ВНЗ технічного профілю (наприклад, НТУУ «Київський політехнічний інститут») [6].

У 2008 р. розпочато створення регіонального проекту «Корпоративна мережа бібліотек (КМБ) м. Маріуполя». Угоду про спільну діяльність бібліотек у рамках КМБ підписали п'ять бібліотек різних відомств: Науково-технічна бібліотека Приазовського державного технічного університету (НТБ ПДТУ), Центральна бібліотека (ЦБ) ім. В. Короленка для дорослих, ЦБ ім. М. Горького для дітей, бібліотеки Азовського морського інституту і Маріупольського державного гуманітарного університету (МДГУ). Цей проект став можливий завдяки переходу бібліотек міста з МАРСа (російськомовні періодичні видання переважно з технічних наук є актуальними для технічного ВНЗ, але не становлять інтересу для вузу гуманітарного, де 90 % періодики – видання українською мовою та UNILIB) на програму ІРБІС.

Функції центру корпоративного об'єднання були покладені на ЦБ ім. В. Короленка, яка має останню, більш потужну, версію програми ІРБІС-64, що

дасть змогу у перспективі виставляти на сайті бібліотеки спільний корпоративний продукт [14].

Корпоративна мережа бібліотек м. Маріуполя з усією серйозністю переймається питаннями спільної діяльності в галузі корпоративного створення й використання інформаційних ресурсів як користувачами бібліотек-учасників КМБ, так і віддаленими користувачами. Щоб об'єднати інформаційні ресурси створювалися координовано, за єдиними правилами усіма учасниками корпорації, був розроблений пакет регламентуючих документів: угода про спільну діяльність бібліотек у рамках Корпоративної мережі бібліотек м. Маріуполя; положення про Корпоративну мережу бібліотек м. Маріуполя; інструкція зі створення корпоративного каталогу періодичних видань Корпоративної мережі бібліотек м. Маріуполя; технологічна карта. Вимога однаковості в підходах і навичках поставила питання про необхідність проведення тренінгу для співробітників, які безпосередньо створюють інформаційний продукт.

На першому етапі завданням КМБ було створення Корпоративного каталогу періодичних видань (ККПВ). Важливою інформацією для читачів є зазначення місць зберігання того чи іншого видання. Для майже півмільйонного міста можливість попрацювати з потрібними періодичними виданнями в найближчій бібліотеці значно економить час. Користувачами ККПВ є жителі України, ближнього і далекого зарубіжжя незалежно від місця проживання, віку, освіти, соціального статусу і характеру професійної діяльності, а також усі організації, підприємства та фірми. З корпоративної БД надана можливість працювати як у локальній бібліотечній мережі, так і через Інтернет. Звичайно, учасниками КМБ м. Маріуполя стали дуже різні за профілем бібліотеки, з різними фондами й завданнями, але об'єднувачим чинником може стати література з краєзнавства, загальних гуманітарних дисциплін ВНЗ, художня література.

Таким чином, на сучасному етапі бібліотеки м. Маріуполя роблять перші рішучі кроки зі створення єдиного інформаційного простору [10].

Методичне об'єднання бібліотек державних ВНЗ Запорізької області нараховує сім бібліотек – чотирьох вузів Запоріжжя, двох – Мелітополя і одного Бердянського. Об'єднаний бібліотечний фонд нараховує понад 4 млн одиниць, з яких 320 тис. – в електронному вигляді. Кількість користувачів, які щорічно відвідують бібліотеки, понад 2 млн 200 тис., книговидача становить близько 6 млн різних документів [5].

Щодо книжкових фондів як різновиду інформаційних ресурсів слід відзначити кілька суттєвих проблем, які стосуються практично всіх державних вузівських бібліотек області. Насамперед, це хронічна нестача коштів для повноцінного комплектування. Дещо покращує ситуацію безкоштовне постачання навчальної літератури за розпорядженням Міністерства. Але підручники, які отримуються або купуються, часто не відповідають вимогам модульної системи освіти, на яку перейшли навчальні заклади в рамках Болонської

системи. У першу чергу необхідні інтерактивні електронні підручники. Не можна не враховувати те, що читачі помітно вільніше почувуються в інформаційному просторі. Центр ваги в організації бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів поступово переміщається з традиційного на електронний аспект.

Сьогодні бібліотекарі активно втілюють політику забезпечення максимально повного доступу до інформаційних електронних ресурсів різного рівня: від створених самими бібліотеками до мережових документів віддаленого доступу.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету (ХНУ) свою діяльність у корпорації з науковими бібліотеками України започаткувала у 2004 р. З метою прискорення процесів бібліографічної обробки документів, виключення їхнього дублювання та отримання реальних переваг спільного використання інформаційних ресурсів, бібліотека виступила з ініціативою проведення кооперативної каталогізації з обласною юнацькою бібліотекою. Враховуючи універсальний фонд юнацької бібліотеки та достатньо солідний перелік передплатних видань наукової бібліотеки ХНУ, вони стали повноцінними партнерами. Обидва заклади дотримуються однакових підходів до методики предметизації, єдиних стандартів створення бібліографічних записів. Між бібліотеками було укладено договори про співпрацю. Роботою з корпоративної каталогізації займається відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення, бібліографічно-інформаційний відділ та відділ електронної бібліотеки. Координатором проекту є наукова бібліотека Хмельницького національного університету, на веб-сайті якої виставляються бібліографічні описи.

При розподілі журналів за бібліотекою враховується її профіль. Так, з 10 журналів, які щомісяця розписує наукова бібліотека ХНУ, шість назв за галузями знань належать до економічних наук, одна – до екології, одна – до легкої промисловості, дві – до суспільних наук (Актуальні проблеми економіки, Банківська справа, Бухгалтерський облік і аудит, Економіка АПК, Екологічний вісник, Легка промисловість, Наука і суспільство, Підприємництво, господарство і право, Практична психологія та соціальна робота, Фінанси України [1]).

Для бібліотек-учасниць корпоративна діяльність дає значний економічний ефект: зменшується навантаження бібліографів з обробки видань, прискорюється процес формування електронної бази даних систематичної картотеки статей (БД СКС) для всіх учасниць проекту, які мають постійні можливості для обміну досвідом шляхом отримання оперативної інформації за допомогою електронної пошти та особистих контактів.

Провідні фахівці систематично вивчають матеріали на тему корпоративних каталогів та мереж. Запровадження технологій корпоративної каталогізації, методик запозичення бібліографічних записів із зовнішніх баз даних дає змогу уникнути дублювання процесів, скорочує затрати на обробку документів, у майбутньому забезпечить економію кадрових ресурсів і технічних засобів.

Крім корпоративної діяльності в галузі каталогізації НБ ХНУ веде активну корпоративну діяльність щодо створення повнотекстової електронної бібліотеки, яка на 01.01.2011 р. уже нараховувала 4152 назви повнотекстових документів. Серед них: книг – 2304, методичних посібників – 1756, інших видань – 92 назви [13]. Бібліотека уклала договори про співробітництво у сфері інноваційної діяльності з такими ВНЗ: Тернопільським національним педагогічним університетом; Харківським національним університетом радіоелектроніки; Національним університетом кораблебудування в Миколаєві. Згідно з договорами проводиться безкоштовний обмін електронними ресурсами.

У 2008 р. наукова бібліотека ХНУ запровадила електронну доставку повнотекстових статей, а в 2010 р. виступила ініціатором створення проекту зведеного електронного каталогу бібліотек Хмельницької області. До проекту долучилися бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Хмельницька обласна бібліотека для юнацтва. Основна ідея проекту – покращення інформаційного обслуговування користувачів за рахунок збільшення повноти інформації та надання вільного доступу користувачам зведеним каталогом та інформаційними ресурсами бібліотек-учасниць проекту.

Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка НТУУ «КПІ» брала участь у створенні корпорації вузівських бібліотек Києва з розпису статей із соціально-економічних періодичних видань, також була ініціатором створення корпорації з розпису статей технічних періодичних видань. Але у зв'язку з несумісністю програмного й форматного забезпечення ці проекти не принесли очікуваних результатів. Враховуючи ситуацію та вимоги часу, було прийнято рішення про об'єднання зусиль і створення корпоративної бібліотечної системи, у яку ввійшли Наукова бібліотека Національного університету «Киево-Могилянська академія», Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» та Публічна бібліотека ім. Лесі Українки. Основними передумовами створення й розвитку такої систем є подібність фондів бібліотек-учасниць; наявність програмного забезпечення з підтримкою протоколів обміну даними; лінгвістична сумісність каталогів [2].

Усі три бібліотеки мають однаково програмне забезпечення – інтегровану бібліотечну систему ALEPH 500, яка надає необхідну гнучкість при впровадженні системи в бібліотеці будь-якого масштабу та забезпечує легкий перехід від окремо функціонуючої системи до консорціуму бібліотек, з урахуванням усіх особливостей кожного з учасників. ALEPH 500 має необхідний інструментарій для побудови чотирьох типів консорціумів – від центрального до зведеного каталогу.

Бібліотеками використовуються сумісні формати обміну даними: Наукова бібліотека Національного університету «Киево-Могилянська академія» та Публічна бібліотека ім. Лесі Українки використовують MARC 21, Науково-

технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» – UNIMARC. За результатами проведеного порівняння наявності у фондах трьох бібліотек книг (2004 р. видання) загальний відсоток книг, спільних для фондів трьох бібліотек, становить: Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» – 22,96 %; Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» – 24,47 %; Публічна бібліотека ім. Лесі Українки – 26,48 %. Усе це дає можливість говорити про сприятливі передумови для співпраці й об'єднання ресурсів бібліотек-учасниць проекту [2].

Таким чином головна мета проекту – представлення об'єднаних інформаційних ресурсів бібліотек-учасниць проекту з використанням сучасних інформаційних технологій для підвищення якості, оперативності, повноти надання інформації та послуг користувачам.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.12.2009 р. № 1579-р, ст. 3540 «Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» взято курс на реалізацію стратегічних завдань вузівських бібліотек України, що полягають у спільному формуванні Національної освітньої електронної бібліотеки як загальнодержавної інституції, що здійснює інформаційне забезпечення навчальної і наукової діяльності ВНЗ електронними інформаційними ресурсами. Кооперація вузівських бібліотек у створенні Національної освітньої електронної бібліотеки дає можливість забезпечити: одноразові оцифрування й каталогізацію документа та його багаторазове використання; вичерпну повноту фонду в межах установлених параметрів відбору; стандартизацію процесів обробки документів і метаінформації та форм представлення результатів цих робіт; використання універсальних конверторів; надання можливостей доступу до ресурсів Національної освітньої електронної бібліотеки віддалених користувачів [12].

У січні 2009 р. представники трьох українських ВНЗ – Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА), Харківського національного університету ім. В. Каразіна та Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича – оголосили про початок проекту «Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України» (ELibUkr)». Ініціатором проекту, який готувався протягом трьох років, разом з НаУКМА виступила Києво-Могилянська фундація Америки. Реалізація таких проектів за умови приєднання до них провідних бібліотек усіх регіонів України, що формують потужні зведені електронні каталоги та відкриті й «юридично чисті» з точки зору авторського права повнотекстові інституційні репозитарії, стало вагомим ланкою в розбудові Національної електронної бібліотеки.

Бібліотеки ВНЗ, як і обласні наукові бібліотеки, є лідерами корпоративного бібліотечного руху, залишаються стабільною ланкою в розвитку бібліотечної

політики та виконують роль ініціаторів створення єдиного соціокультурного середовища: НБ Львівського національного університету (шість проєктів, у т. ч. два міжнародні), НТБ Національного технічного університету «ХПІ» (п'ять проєктів, у т. ч. два міжнародні), НТБ Національного технічного університету України «КПІ» (чотири проєкти, у т. ч. два міжнародні), НБ Київського національного університету імені Тараса Шевченка (три проєкти, у т. ч. один національний) [7].

Таким чином, бібліотеки ВНЗ розглядаються як особливо важлива частина освітнього, наукового й культурного простору. Це змушує їх активізувати пошуки свого місця в інформаційній інфраструктурі суспільства. Тому питання формування інтеграційних моделей бібліотек, їхньої кооперативної взаємодії, співпраці та інтеграції в єдину систему є провідними напрямками сучасного розвитку вузівських бібліотек.

Питання розвитку бібліотечних корпоративних об'єднань необхідно вирішувати на загальнонаціональному рівні якнайшвидше, щоб Україна ввійшла повноправним членом до світового інформаційного середовища. Кооперативні засади дають можливість заощадити колосальні фінансові ресурси, зекономити час на науково-технічну обробку документів, уникнути дублювання, покращити оперативність та якість обслуговування користувачів тощо. Все це сприяє створенню єдиного інформаційного простору України та подальшій інтеграції у світове інформаційне суспільство.

Практика створення бібліотечних об'єднань в Україні свідчить про те, що вони відтворюють аналогічні процеси, які відбувалися в цій сфері в зарубіжних бібліотечно-інформаційних структурах. Це дає можливість не повторювати помилок, а динамічно втілювати найбільш ефективні підходи.

Вузівські бібліотеки тісно пов'язані із зовнішнім світом, тому партнерство, координація й кооперація діяльності стануть для них найважливішими формами життя в соціумі, необхідними умовами здійснення своїх функцій. Інформатизація освіти, автоматизація бібліотек, упровадження нових інформаційних технологій, поява електронних видань, міжбібліотечна взаємодія, інтеграція локальних документних ресурсів вузівських бібліотек в єдине загальнодоступне освітньо-інформаційне середовище – фактори, що позитивно впливають на інтенсивність і якість, як процесу навчання, так і наукових досліджень у вузах України.

Список використаних джерел

1. Айвазян О. Б. Хмельницьке методичне об'єднання бібліотек вищих навчальних закладів – реалії та перспективи / О. Б. Айвазян // Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. – Хмельницький, 2011. – № 12 : Комплектування бібліотечних фондів ВНЗ – сучасні технології та вимоги часу. – С. 6–11.

2. *Барабаш С. І.* Корпоративність, як основний напрямок діяльності сучасної бібліотеки вищого навчального закладу : з досвіду роботи НТБ ім. Г. І. Денисенка НТУУ «КПІ» / С. І. Барабаш, О. Є. Половян // *Электронные ресурсы для науки и образования : материалы межвуз. науч.-практ. конф.*, Севастополь, 19–20 апр. 2007 г. – С. 58–63.

3. *Вилегжаніна Т.* Кооперація бібліотек: проблеми і переваги / Т. Вилегжаніна // *Бібл. планета* – № 1. – 2006. – С. 4–7

4. *Ільганаєва В.* Корпоративний рух в Україні : стан та перспективи розвитку / В. Ільганаєва // *Бібл. форум України*. – 2006. – № 2. – С. 13–15.

5. *Козыряцкая Л. И.* Информационные ресурсы библиотек высших учебных заведений области: формирование и использование [Электронный ресурс] / Л. И. Козыряцкая // *Бібліотека, інформація: регіональний аспект : матеріали обл. конф.*, м. Запоріжжя, 25 верес. 2008 р. – Режим доступу: http://zounb.zp.ua/resource/library_info_region_aspect/index.html#i5. – Назва з екрана.

6. *Костирко Т. М.* Створення єдиного інформаційного простору регіону. Досвід роботи методичного об'єднання бібліотек ВНЗ м. Миколаєва / Т. М. Костирко // *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти та практики : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф.* . – ДАККІМ, 2007. – С. 110–111.

7. *Мар'їна О. Ю.* Корпоративна взаємодія бібліотек України [Електронний ресурс] // *Сучасна бібліотека в інноваційному освітньому просторі системі підвищення якості освіти : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф.*, м. Луганськ, (17–18 берез. 2011 р.). – Режим доступу:<http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/376/2/M11.pdf>. – Назва з екрана.

8. *Монастырева В.* Информационно-библиотечный комплекс университета в условиях корпоративного взаимодействия / В. Монастырева, О. Васильева // *Библиотека*. – 2008. – № 8. – С. 36–38.

9. *Монастырева В.* Университетские библиотеки в системе высшего образования / В. Монастырева // *Бібл. форум України*. – 2005. – № 2. – С. 28–33.

10. *Назарьева С.* Создание библиотечных корпораций: проблемы и перспективы / С. Назарьева // *Бібл. форум України*. – 2008. – № 2. – С. 12–14.

11. *Павленко Т.* Модель корпоративного проекта по формированию сводного электронного каталога: из опыта медицинских библиотек Украины / Т. Павленко // *Бібл. форум України*. – 2010. – № 1. – С. 21–26.

12. Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» : розпорядження Кабінету Міністрів України № 1579-р від 23 груд. 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/law/09_bib_21.html. – Назва з екрана.

13. *Фоміних В.* Корпоративність – універсальний механізм міжбібліотечної взаємодії ВНЗ [Електронний ресурс] / *Сучасна бібліотека в інноваційному*

освітньому просторі системі підвищення якості освіти : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Луганськ, 17–18 берез. 2011 р. – Режим доступу: http://library.tup.km.ua/about_library/naukova_robota/2011/fom_kor.htm. – Назва з екрана.

14. *Шемаєва Г. В.* Електронні ресурси бібліотек України в інформаційному забезпеченні науки: стан та перспективи розвитку / Г. В. Шемаєва // Бібл. планета. – 2006. – № 4. – С. 21–25.

15. *Шилюк О.* Використання нових технологій в спільній діяльності бібліотек: кооперативний каталог / О. Шилюк // Бібл. форум України. – 2003. – № 1. – С. 14–16.

16. *Шпукал Л. И.* Обеспечение потребителей медицинской информации путем создания корпоративной системы: проблемы, решения, взгляд в будущее [Электронный ресурс] / Л. И. Шпукал // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса : материалы 12-й Междунар. конф. «Крым-2005». – Режим доступа: www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2005/disk/237.pdf. – Загл. с экрана.

17. *Щербан Р.* Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система / Р. Щербан // Бібл. форум України. – 2007. – № 2. – С. 2–4.

18. *Ярошенко Т.* Бібліотечні консорціуми: перспективи розвитку / Т. Ярошенко // Бібл. форум України. – № 4. – 2006. – С. 7–11.

Підп. до друку 17.10.2013.

Формат 60x84/16. Друк офс. Ум. друк. арк. 4,59.

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3